Kapitalinkomster och inkomstfördelning

Anders Björklund
Markus Jäntti
Per Olof Robling
Jesper Roine
Daniel Waldenström

Bilaga 3 till Långtidsutredningen 2019

Stockholm 2019

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2019:62

Innehåll

1 Vad bestämmer kapitalinkomsternas utveckling? 7

1.1 Inledning 7

1.2 Hur mäts kapitalinkomster? 9

1.3 Kapitalinkomsternas utveckling i Sverige 13

1.4 Vilka faktorer styr kapitalinkomsternas utveckling? 18

1.5 Hur kommer framtidens kapitalinkomster att utvecklas? 24

1.6 Sammanfattande kommentar 27

Referenser 30

2 Kapitalinkomster och inkomstspridningens utveckling ... 33

2.1 Inledning 33

2.2 Den svenska inkomststatistiken 36

2.3 Utvecklingen i Sverige 1975–2013: kapitalinkomsternas betydelse 40

2.4 Sverige jämfört med andra länder. 52

2.5 3:12 reglernas effekter 63

2.6 Mätningen av kapitalinkomster i den svenska statistiken: en kritisk granskning 73

2.7 Sammanfattning och diskussion 91

Referenser 98

Appendix 100

3 Kapitalinkomster i bredare bemärkelse och arvens framtida betydelse i Sverige 103

3.1 Inledning 103

3.2 Vad är inkomster och vad är kapital? 105

3.3 Förmögenheter och inkomster i Sverige 1950–2016 113

3.4 Vad bestämmer kapital/inkomstkvoten? 118

3.5 Fördelningskonsekvenser av en växande kapitalstock 120

3.6 Vad bestämmer arvsflöden – och hur relaterar det till ekonomins kapitalstock? 125

3.7 Slutsatser och den framtida utvecklingen 136

Referenser 139

2 Kapitalinkomster och inkomstspridningens utveckling[20]

2.1 Inledning

Inkomstskillnaderna i Sverige har ökat under en längre tid. Detta budskap har kommit från åtskilliga rapporter. Den internationella samarbetsorganisationen OECD har i sina länderjämförelser även betonat att ökningen i Sverige har varit förhållandevis stor och att Sverige, som under 1980-talet framstod som ett av de mest jämlika länderna inom OECD, har närmat sig många andra europeiska länder vad gäller inkomstskillnadernas storlek. Gemensamt för de allra flesta av dessa rapporter är att datakällan är Statistiska Centralbyråns (SCB:s) officiella statistik över hushållens inkomster, de s.k. HEK-data (Hushållens ekonomi).[21] Inkomst- och hushållsdefinitioner i denna statistik följer internationella konventioner och syftar till att mäta individers ekonomiska standard under ett år. En viktig utgångspunkt är att individens ekonomiska standard påverkas av det hushåll som vederbörande tillhör. Hushållens samtliga inkomster före skatt summeras, därtill läggs alla bidrag, varefter alla direkta skatter subtraheras från inkomsterna. Detta ger hushållets disponibla inkomster under året. Slutligen beaktas även hushållets försörjningsbörda. Det är således inkomster som definieras och mäts på detta sätt som blivit ojämnare fördelade under de tre senaste decennierna. Lönestrukturen, dvs. skillnaderna i lön per arbetad timme mellan arbetande personer, har däremot varit mera stabil.

Ett antal rapporter som diskuterat orsakerna bakom de ökande inkomstskillnaderna har betonat kapitalinkomsternas ökade betydelse för inkomstskillnaderna. I 2011 års upplaga av SNS välfärds-

[20] Arbetet med detta kapitel avslutades under hösten 2017 och har inte uppdaterats sedan dess.
[21] http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Hushallens-ekonomi/Inkomster-och-inkomstfordelning/inkomster-och.skatter/

rapport (Björklund & Jäntti 2011) genomförde vi en statistisk dekomponering av det vanligaste måttet på inkomstskillnader (Ginikoefficienten). Vi fann att kapitalinkomsterna fått en allt större betydelse och att en stor del av de ökade inkomstskillnaderna fram t.o.m. 2007 kunde hänföras till kapitalinkomsterna. Kapitalinkomsternas ökade betydelse för inkomstfördelningen har också betonats i rapporter från OECD, Finansdepartementet och Finanspolitiska rådet liksom av SCB.

Syftet med denna rapport är att tränga djupare bakom kapitalinkomsternas ökade betydelse i den svenska officiella statistiken över inkomstfördelningen. Det finns flera skäl till en sådan granskning av kapitalinkomsternas betydelse. Ett viktigt skäl är att kapitalinkomsternas ökade betydelse kan återspegla långsiktiga mekanismer som verkar mot ökade kapitalinkomster och mer ojämnt fördelade disponibla inkomster i allmänhet. Temat i Thomas Pikettys uppmärksammade bok *Capital in the Twenty-First Century* (Piketty 2014) är just att marknadsekonomier har inbyggda mekanismer som långsiktigt tenderar att förstärka skillnader i förmögenheter och inkomster mellan människor. Rimligen skulle detta också ha implikationer för den ekonomiska fördelningspolitiken. Den svenska utvecklingen mot ökad betydelse för kapitalinkomsterna i den officiella inkomststatistiken skulle kunna ses som ett stöd för dessa hypoteser.

Vi avser att i första hand undersöka andra orsaker till kapitalinkomsternas ökade betydelse i den svenska fördelningsstatistiken. Men vår genomgång kommer ändå att belysa olika källor till kapitalinkomster och därmed säga något om bakomliggande mekanismer.

En problematik som vi behandlar är konsekvenserna av ett viktigt inslag i den stora skattereformen som trädde i kraft 1991. Ett centralt inslag i denna skattereform var att kapitalinkomsterna kom att beskattas separat från övriga inkomster och till den enhetliga skattesatsen 30 procent. Sverige övergick från ett enhetligt till ett dualt skattesystem.[22] Denna förändring kombinerades med särskilda regler för aktiebolag med ett begränsat antal ägare, s.k. fåmansföretag. Dessa regler – som kommit att kallas 3:12-reglerna – reglerade möjligheterna för ägarna att omvandla arbetsinkomster till kapitalinkomster och därmed reducera skattesatsen. Reglerna har

[22] Vi väljer i denna rapport att använda begreppet enhetligt skattesystem utan att för den skull lägga någon värdering i begreppet.

ändrats ett antal gånger sedan 1991. Flera studier tyder på att det blivit lönsamt att bilda sådana fåmansföretag och därmed reducera sin skatt. Detta brukar kallas inkomstomvandling (”income shifting”) som innebär att gränsen mellan kapitalinkomster och förvärvsinkomster förändras utan att det nödvändigtvis handlar om någon fundamental realekonomisk förändring av exempelvis sådan typ som Piketty behandlar. Befintliga studier har dock inte kopplat denna utveckling till inkomstfördelningens utveckling.

Dessutom finns det skäl att granska de data över kapitalinkomsterna som den officiella svenska inkomststatistiken bygger på. Kapitalinkomster är komplicerade från både begreppsmässiga och mättekniska perspektiv. Det finns flera skäl till att kapitalinkomsterna får en ökad betydelse i den faktiska statistiken utan att de fått ökad betydelse i en mer grundläggande ekonomisk mening.

Vår rapport består av sex avsnitt. Vi börjar i avsnitt 2 med en allmän introduktion till den offentliga inkomststatistiken. Vi fortsätter i avsnitt 3 med att med hjälp av den offentliga statistiken studera den svenska utvecklingen genom att undersöka vilket bidrag olika inkomstslag har gett till utvecklingen av den samlade inkomstfördelningen. Vi fokuserar särskilt på betydelsen av olika typer av kapitalinkomster och skiljer också mellan skatt på kapitalinkomster och övriga inkomster. Därefter, i avsnitt 4, jämför vi utvecklingen i Sverige med utvecklingen i ett antal andra länder varav några har infört dual beskattning medan andra inte har gjort så. Vi använder här data från Luxembourg Income Study (LIS) som samlat inkomstdata från många länder och har arbetat fram inkomstdata med jämförbara definitioner.[23] Syftet är att undersöka om det finns indikationer på att kapitalinkomsterna har fått ökad betydelse för inkomstskillnaderna i länder som infört dual beskattning. I avsnitt 5 studerar vi mer explicit effekterna av 3:12-reglerna på den svenska inkomstfördelningen och dess utveckling över tiden. Så långt har vi använt den befintliga svenska inkomststatistiken. I avsnitt 6 gör vi dock en kritisk granskning av denna statistik och visar på ett antal brister i denna. Slutligen sammanfattar vi våra resultat i avsnitt 7 där vi även tar upp förslag till hur inkomststatistiken kan förbättras.

[23] Se http://www.lisdatacenter.org.

2.2 Den svenska inkomststatistiken

Vi ska i denna rapport närmare undersöka utvecklingen av den svenska inkomstfördelningen från 1975 till 2013. Vår datakälla är SCB:s officiella inkomststatistik som vi gjort egna bearbetningar av. Ursprungligen, och fram t.o.m. 1999, kallades denna undersökning för HINK (Hushållens inkomster), men namnet ändrades sedan till HEK (Hushållens ekonomi). Från och med 2014 ändrades namnet återigen till TRIF (Totalräknad registerbaserad inkomstfördelningsstatistik för hushåll). I och med förändringen från HEK till TRIF övergick hushållsinformationen från att hämtas från intervjuer till att hämtas från ny registerinformation om befolkningens placering i hushåll. Vår uppfattning är att den nya registerbaserade hushållsinformation, särskilt dess jämförbarhet bakåt i tiden, ännu inte är tillräckligt utvärderad. Vi avstår därför från att ta med åren 2014 och 2015, för vilka år den övergripande utvecklingen presenteras på SCB:s hemsida. Vi slipper därmed också att markera skift i våra figurer till följd av övergången från HEK till TRIF.[24] För våra frågeställningar kring kapitalinkomsternas betydelse för den långsiktiga utvecklingen är det tillräckligt att följa utvecklingen till 2013.

Det centrala inkomstbegreppet i både svensk och internationell forskning om inkomstfördelning är disponibel inkomst, dvs. bruttoinkomster av alla slag plus transfereringar minus skatter. Inom denna forskningsansats utgör hushållet inkomstenheten och individen analysenheten. Innebörden av detta är att alla enskilda hushållsmedlemmars disponibla inkomster summeras. Därefter fördelas dessa inkomster jämnt mellan hushållsmedlemmarna. Detta görs dock genom att samtidigt beakta hushållets försörjningsbörda. De sammanlagda disponibla inkomsterna divideras därför med det ”ekvivalenta antalet vuxna personer” i hushållet enligt en s.k. ekvivalensskala som beaktar försörjningsbördan; därmed får vi vad som kallas ekvivalerad disponibel inkomst. Vi beaktar hushållets försörjningsbörda på samma sätt som SCB och Finansdepartementet gör i sina rapporter.[25] På detta sätt tilldelas alla hushållsmedlemmar en inkomst som återspeglar den ekonomiska standarden. Slutligen beräknas inkomstskill-

[24] SCB (2016) ger en bra introduktion till både den nya TRIF-statistiken och den tidigare HEK- och HINK-statistiken.

[25] Denna ekvivalensskala värderar den första vuxne personen i hushållet till 1,0 person, den andre vuxne till 0,51, och ytterligare vuxna personer till 0,60, första barnet mellan 0–19 år till 0,52, och andra och påföljande barn till 0,42 personer.

naderna mellan alla individer i den studerade befolkningen, varför det således är individen som är analysenheten.

Ett sådant mått på disponibel inkomst kräver information om (i) det hushåll som individen tillhör och (ii) alla inkomster, transfereringar och skatter. HEK:s källa för hushållsinformation har varit en telefonenkät med frågor om hushållets sammansättning. Urvalet har legat kring 17 000 slumpmässigt utvalda individer vilket tillsammans med hushållsmedlemmarna har gett ca 40 000 individer sammanlagt. Källan för inkomster, skattepliktiga transfereringar och skatter har varit de registerdata som skapas av deklarationsprocessen medan information om skattefria transfereringar har kommit från ansvariga myndigheter.

Det faktum att HEK är en urvalsundersökning innebär att beräkningarna av inkomstskillnader är förknippade med en statistisk osäkerhet. SCB (2016) redovisar 95-procentiga konfidensintervall för skattningarna av Gini-koefficienten som vi också kommer att använda. Koefficienten är konstruerad så att den ligger mellan 0 (helt jämna inkomster) och 1 (en person har all inkomst, dvs. maximala inkomstskillnader) och har den mesta tiden legat mellan 0,25 och 0,30. Bredden på det 95-procentiga konfidensintervallet – ett mått på felmarginalen – har legat kring 0,015. Vi redovisar inte denna osäkerhet men beaktar osäkerheten genom att avstå från att jämföra olika år utan genomsnittet för 3–5 närliggande år.

Vår uppgift är att undersöka kapitalinkomsternas roll för inkomstfördelningens utveckling. Vi återkommer därför till en mer ingående diskussion av problemen kring att mäta sådana inkomster i avsnitt 6. Vi börjar med att ge en översikt över utvecklingen av inkomstfördelningen. Vi presenterar statistiken i figur 2.1 så att två centrala definitionsförändringar som genomförts sedan 1975 framgår tydligt. Den första avser den breddning av inkomstbegreppet som skedde i samband med skattereformen som trädde i kraft 1991. Den andra avser en förändring av det hushållsbegrepp som används i HEK. Ett av dessa kallas skattehushåll och går att använda för hela perioden. Det andra kallas kosthushåll och går bara att använda från 1991 och framåt.[26] Även om det senare är att betrakta som en för-

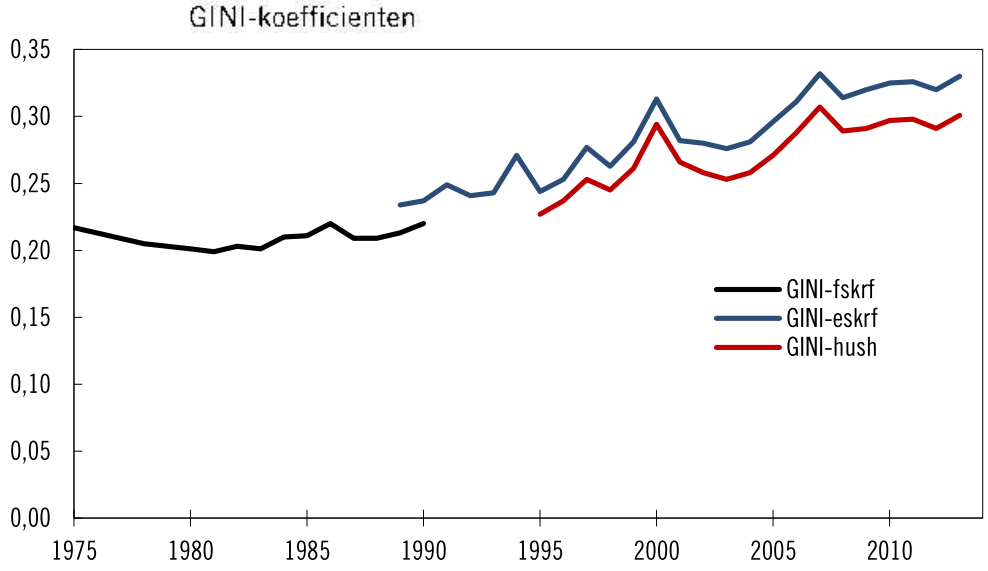
[26] När skattehushållet används räknas alla hemmavarande barn som är 18 år eller äldre som ett eget hushåll. Eftersom dessa ofta är studerande blir deras uppmätta inkomststandard låg. Det är dock rimligt att de får del av de övriga hushållsmedlemmarnas inkomster. Därför är det också förväntat att de uppmätta inkomstskillnaderna blir mindre med det nya begreppet kosthushåll.

bättring kommer vi att använda kosthushållet i våra analyser för att slippa tolka våra data i ljuset av det skift i serierna som skapas av förändringen av hushållsbegrepp.

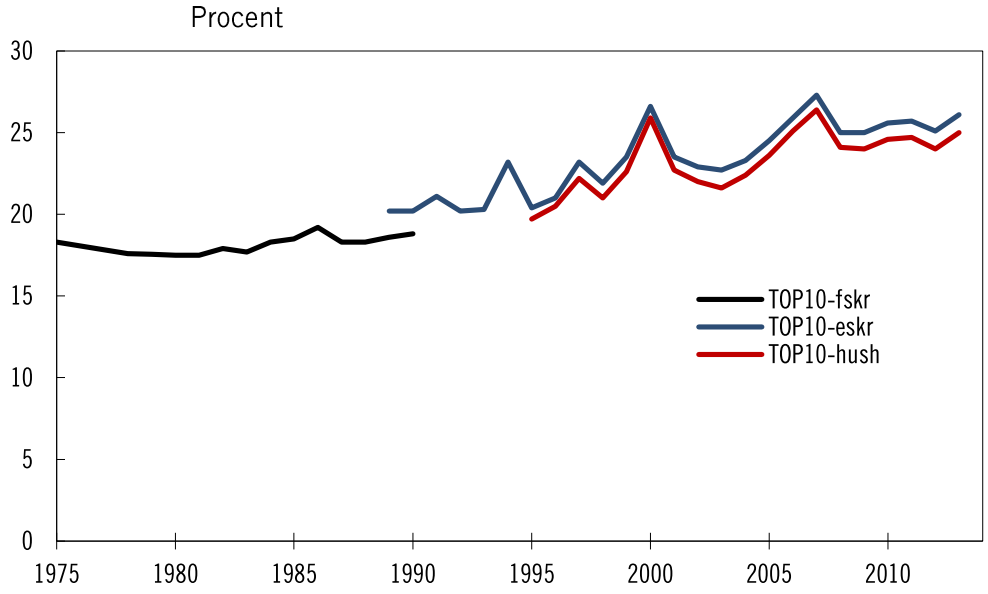
Figur 2.1a visar utvecklingen enligt Gini-koefficienten, det vanligaste sammanfattande måttet på inkomstskillnader. Även när man beaktar de skift i kurvorna som orsakats av de båda definitionsförändringarna är det helt klart att koefficienten har stigit över tiden med början kring 1980. Den heldragna linjen som visar utvecklingen från 1989 till 2013 enligt en enhetlig definition visar på en ökning på ca 0,09 enheter, från ca 0,23 till ca 0,32. Till detta kommer en svag ökning på ca 0,01 enhet under loppet av 1980-talet. Sammantaget är det en ansenlig ökning. OECD:s översikter har visat att ökningen är stor även i ett komparativt länderperspektiv, låt vara att Sverige startade från en låg nivå. Den svenska inkomstfördelningen kring 1980 har ibland beskrivits som unikt låg i ett historiskt och komparativt perspektiv.

En Gini-koefficient kan öka till följd av förändringar i olika delar av inkomstfördelningen. Figur 2.1b visar den andel av de totala inkomsterna som tillfaller den grupp individer som har de högsta tio procenten av inkomsterna. Denna andel har ökat över tiden vilket visar att en del av utvecklingen av de samlade inkomstskillnaderna kan hänföras till toppen av fördelningen. Sedan de första åren på 1990-talet har andelen som tillfaller dessa höginkomsttagare ökat från ca 20 procent till drygt 25 procent. Det är således klart att åtminstone en del av de ökade inkomstskillnaderna kan hänföras till att den absoluta toppen av fördelningen har ökat sin andel av inkomsterna. Eftersom det finns anledning tro att kapitalinkomsterna är koncentrerade till toppen av fördelningen är det rimligt att tro att dessa inkomster varit viktiga för den utveckling som visas i figur 2.1a och figur 2.1b.

Figur 2.1a Inkomstspridningens utveckling

Figur 2.1b Andelen av inkomsterna som tillfaller individerna med de 10 procent högsta inkomsterna

Anm.: fskr = inkomstbegrepp före skattereformen 1990–1991 och skatteenhet som hushållsbegrepp. eskr = inkomstbegrepp efter skattereformen och skatteenhet som hushållsbegrepp. hush = inkomstbegrepp efter skattereformen och kosthushåll som hushållsbegrepp.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

2.3 Utvecklingen i Sverige 1975–2013: kapitalinkomsternas betydelse

Vi presenterar våra resultat i tre steg beroende på datatillgång och på vilka förändringar som skett i skattereglerna för kapitalinkomster. För att förenkla framställningen håller vi oss till samma hushållsbegrepp för hela tidsperioden, nämligen det s.k. skattehushållet. När vi tolkar resultaten kommer vi också beakta skiftet i statistiken från 1990 till 1991 på grund av att skattereformen innebar en breddning av inkomstbegreppet; se diskussionen kring figur 2.1 ovan.

Vi börjar med hela perioden 1975–2013. I figur 2.2a framgår som en av linjerna utvecklingen av Gini-koefficienten för disponibel inkomst under denna period. Vi kan skönja en nedgång för denna koefficient, dvs. jämnare inkomstfördelning, fram till 1981. Därefter steg inkomstskillnaderna något fram till 1990 och sedan dess har den allmänna trenden varit en klar uppgång. Notera dock att den skarpa ökningen från 1990 till 1991 kan förklaras av det förändrade inkomstbegreppet i samband med skattereformen. Vidare visar kurvan tillfälliga uppgångar 2000 och 2007. Som framgår nedan av figur 2.7b kan dessa hänföras till särskilt höga realiserade kapitalvinster under dessa år. Åren 2000 och 2007 motsvarade dessa vinster ca 13 procent av disponibel inkomst mot 5–7 procent under övriga år på 2000-talet.

De övriga linjerna visar bidraget från olika inkomstslag till Gini-koefficienten. Denna analys bygger på en statistisk dekomponering av Gini-koefficienten i de inkomstslag som tillsammans bildar disponibel inkomst. Komponenterna adderar till Gini-koefficienten. Komponenten för varje inkomstslag, dvs. dess statistiska bidrag till de övergripande inkomstskillnaderna kan visas vara produkten av två faktorer, nämligen dels inkomstslagets relativa storlek (andel av disponibel inkomst), dels sambandet mellan inkomstslaget och disponibel inkomst. Det senare sambandet kallas också koncentrationskoefficient. Inkomstslag som utjämnar de disponibla inkomsterna får negativa tecken på sina bidrag till Gini-koefficienten. I regel gäller detta för skatter och skattefria transfereringar.

En dekomponering av detta slag ska tolkas med viss försiktighet då den inte har någon uppenbar kausal tolkning. Men vi menar att när det gäller exempelvis utvecklingen över tiden i Sverige så ger dessa komponenter en rimlig indikation på var man bör leta efter mer ingående förklaringar till inkomstfördelningens utveckling. Vi

presenterar denna teknik för dekomponering närmare i Appendix. Där diskuterar vi också teknikens svagheter.

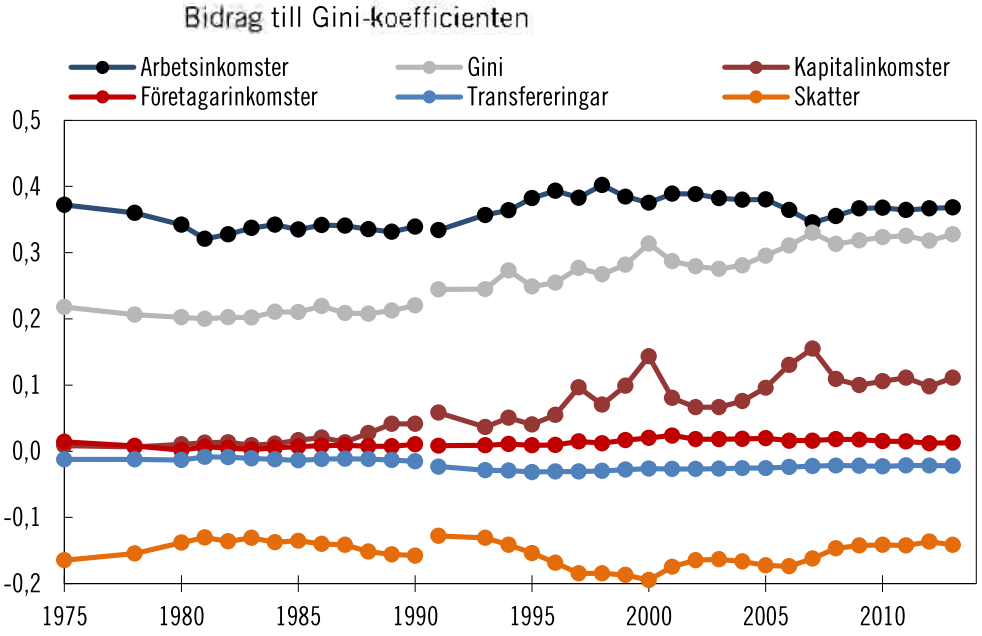
Vårt syfte är att närmare belysa kapitalinkomsternas betydelse. Vi har därför inte delat upp övriga inkomster i fler inkomstslag än vad som är nödvändigt för våra syften. För hela perioden med HEK-data från 1975 t.o.m. 2013 utgår vi från följande inkomstslag: 1) Arbetsinkomster inklusive skattepliktiga transfereringar, 2) företagarinkomster, 3) skattefria transfereringar, 4) kapitalinkomster (inklusive realiserade kapitalvinster) och 5) skatter.

Det framgår av figur 2.2a att bidragen från de olika inkomstslagen har förändrats en del över tiden och att det inte finns någon enkel förklaring till Gini-koefficientens trendmässiga ökning. För enkelhets skull väljer vi därför att fokusera på perioden från 1991 och framåt. Utgångspunkten är här att Gini-koefficienten ökade med 0,07–0,08 enheter från 1991–1995 till 2009–2013. Bidraget från arbetsinkomster var i genomsnitt detsamma under dessa perioder även om det under mellanperioden först ökade och sedan föll tillbaka igen. Det sammantagna bidraget från kapitalinkomster ökade från ca 0,045 till 0,10, dvs. med ca 0,055. Detta är mer än två tredjedelar av den totala uppgången. Detta ökade bidrag kan till ca hälften hänföras till realiserade kapitalvinster och till hälften till övriga kapitalinkomster.[27] Sammantaget är således bidragen från kapitalinkomster betydande.

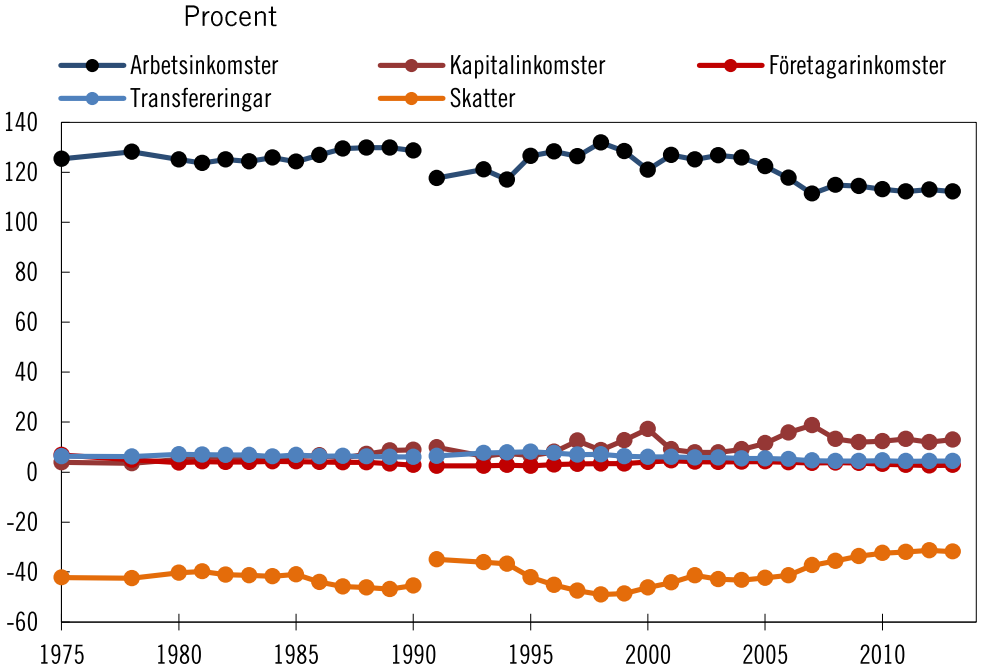
Vidare ser vi att bidraget från företagarinkomster är lågt vilket främst hänger samman med att dessa utgör en mycket låg andel av de samlade inkomsterna; figur 2.2b visar inkomstslagens andelar av den genomsnittliga disponibla inkomsten. Mellan de båda perioderna bidrog dessa inkomster till att Gini-koefficienten ökade med ca 0,01 enheter. De skattefria transfereringarna utjämnar de disponibla inkomsterna och har därför negativt tecken. Den utjämnande effekten minskade med ca 0,01 enheter mellan perioderna. Slutligen har vi de samlade skatterna som kraftigt reducerar skillnaderna i disponibla inkomster. Vi kan dock se att denna utjämnande effekt var i stort sett densamma 1991–1995 och 2009–2013. Skatternas utjämnande effekter var dock klart högre mellan 1995 och 2005 då samtidigt förvärvsinkomsterna var mer ojämnt fördelade.

[27] Detta framgår inte av figuren men av andra beräkningar vi har gjort.

Figur 2.2a Gini-koefficienten för disponibel inkomst och bidraget till Gini-koefficienten från olika inkomstslag

Figur 2.2b Andelen av disponibel inkomst för olika inkomstslag

Anm.: Kapitalinkomster inklusive realiserade kapitalvinster.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Vi kompletterar denna dekomponering av Gini-koefficienten med att undersöka betydelsen av olika inkomstslag i olika delar av fördelningen, nämligen den lägsta decilgruppen (p10) och den högsta

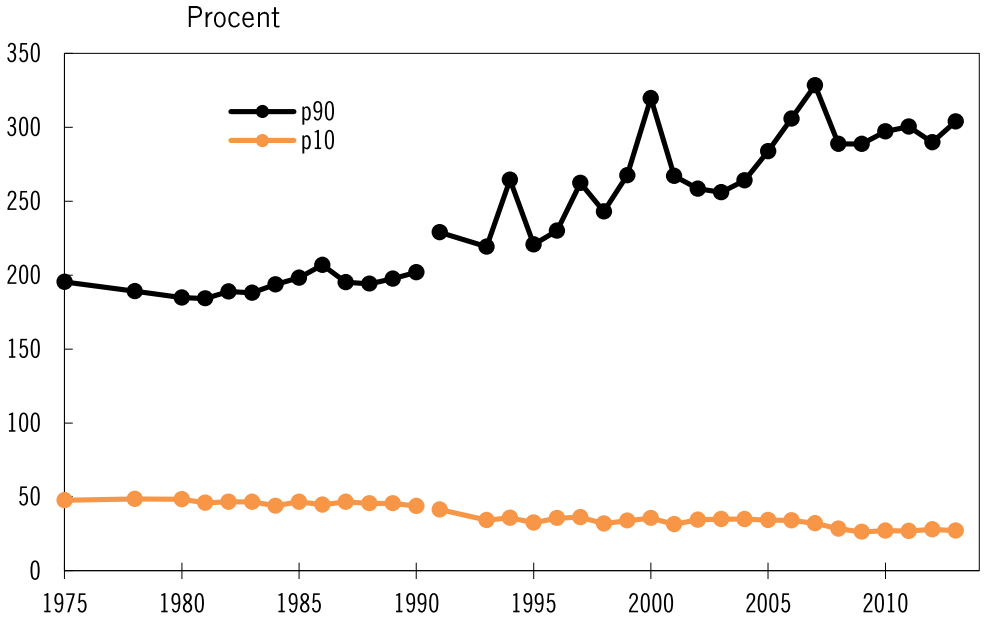
decilgruppen (p90). Det finns två skäl till denna komplettering. Ett är att Gini-koefficienten är ett sammanvägt mått på inkomstskillnaderna och inte säger något om ifall det är förändringar i toppen eller botten (eller både toppen och botten) av inkomstfördelningen som driver förändringar. Det andra skälet är att tolkningen av dekomponeringen av Gini-koefficienten blir vansklig om ett visst inkomstslag inte är monotont relaterat till den disponibla inkomsten utan exempelvis är viktigt i både botten och toppen av fördelningen men inte i mitten av densamma. Denna egenskap hos dekomponeringen utvecklas närmare i Appendix.

Vi fokuserar således på den genomsnittliga inkomsten, totalt respektive för ett inkomstslag, i den lägsta och den högsta decilgruppen.[28] Vi relaterar dessa inkomster till medianen för den disponibla inkomsten i hela fördelningen.[29] Vi börjar med att i figur 2.3 visa att i termer av disponibel inkomst har den lägsta decilgruppen tappat gentemot medianen medan den högsta decilgruppen har dragit ifrån medianen. Detta visar att ökningen av Gini-koefficienten kan hänföras till förändringar i både botten och toppen av inkomstfördelningen. Storleksordningen på ökningen i toppen är betydande. Om vi återigen jämför 1991–1995 med 2009–2013 har den högsta decilgruppens genomsnittliga disponibla inkomst ökat från knappt 2,5 gånger medianen till nära 3,0 gånger medianen.

[28] Forskningen om toppinkomster har visat att den högsta decilgruppen är mycket heterogen, se exempelvis Roine och Waldenström (2015). Det faktum att HEK är en urvalsundersökning innebär dock att en finare indelning inte är meningsfull här.

[29] Vi relaterar decilgruppernas inkomster till medianen eftersom medianinkomsten inte ändras då högsta och lägsta decilgruppernas genomsnittsinkomster ändras, vilket inte är fallet med genomsnittet i hela fördelningen.

Figur 2.3 Disponibel inkomst för den lägsta decilgruppen (p10) och den högsta decilgruppen (p90) som andel av medianen för disponibel inkomst

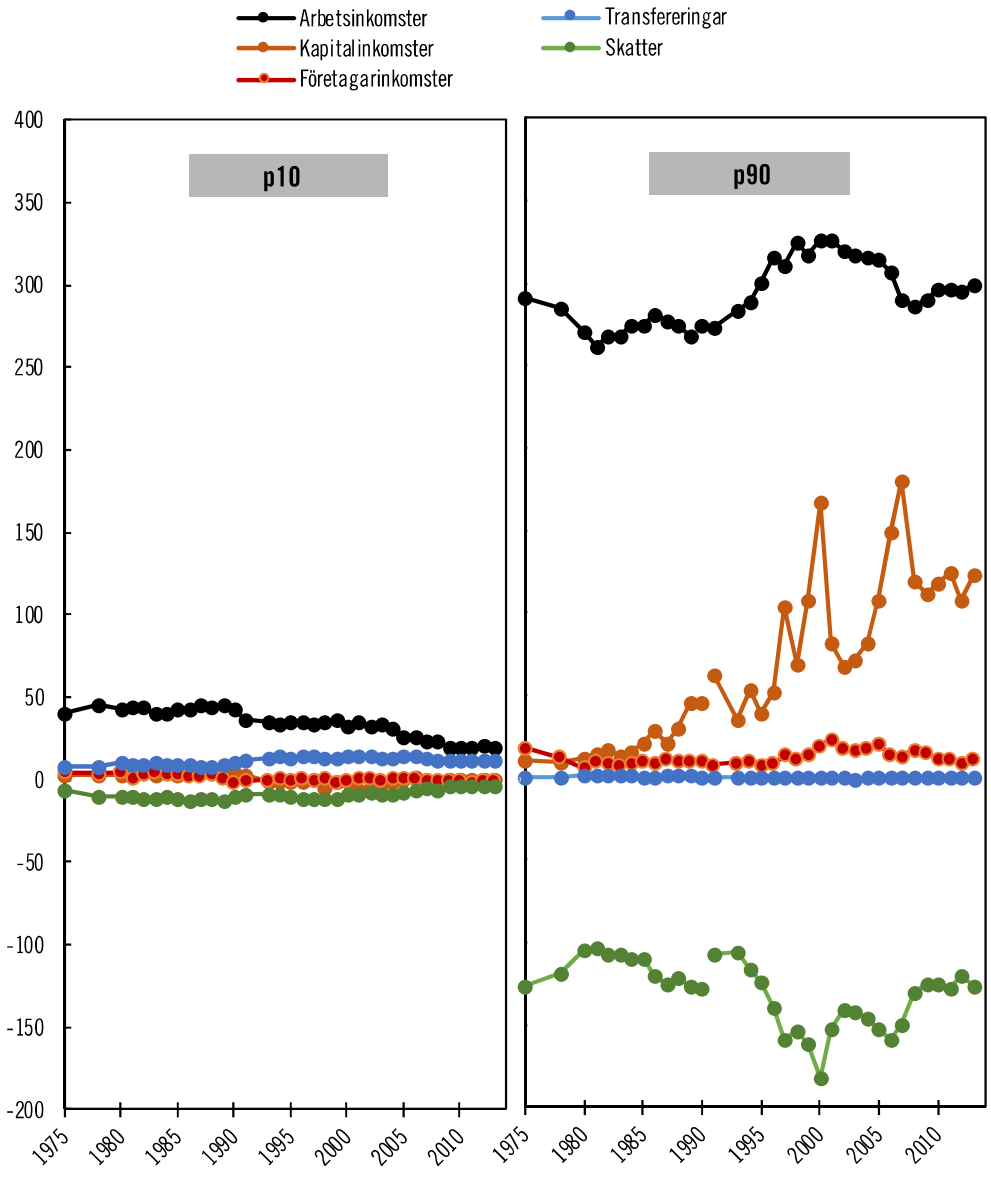

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

I figur 2.4 visar vi hur olika inkomstslag i botten och toppen av fördelningen har utvecklats i förhållande till medianen. I botten av fördelningen är det svårt att skönja några stora förändringar även om arbetsinkomster som andel av disponibla medianinkomsten har fallit något över tiden. I toppen av fördelningen är det mer påtagligt att kapitalinkomsterna har varit det drivande inkomstslaget. Under åren 1991–1995 utgjorde dessa inkomster för den högsta decilgruppen ca 40 procent av disponibla inkomstens median, och hade ökat till över 100 procent 2009–2013. Under den senare perioden hade således den högsta decilgruppen högre kapitalinkomster än vad medianpersonen hade som total disponibel inkomst.

Figur 2.4 Inkomster från tre inkomstslag, transfereringar och skatter för den lägsta decilgruppen (p10) och den högsta decilgruppen (p90) som andel av disponibla medianinkomsten

Procent

Anm.: Kapitalinkomster inklusive realiserade kapitalvinster.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Sammantaget visar analysen ovan att kapitalinkomsterna varit viktiga för inkomstfördelningens utveckling, särskilt så i toppen av fördelningen. Samtidigt är det något grovt att som här i figur 2.2–figur 2.4 redovisa alla skatter sammantaget. Från 1991, då det duala skattesystemet med separata kapitalinkomstskatter infördes, går det att redovisa skatter på förvärvsinkomster (dvs. summan av arbets-

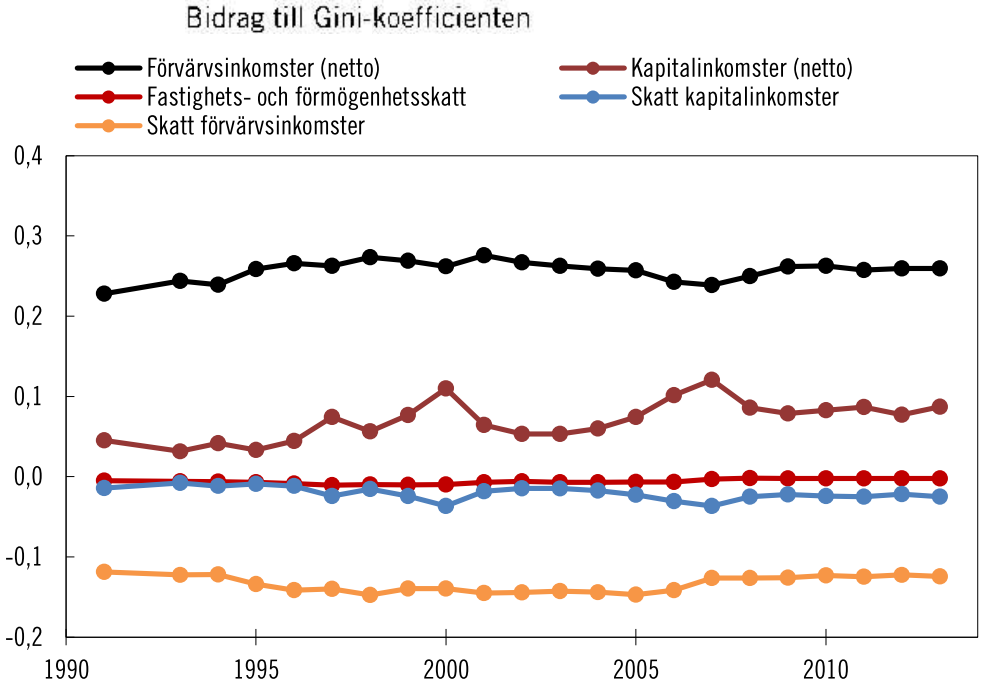
och företagarinkomster samt de skattepliktiga transfereringarna) och kapitalinkomster separat. Även fastighets- och förmögenhetsskatter kan särskiljas från de totala skatterna.

Vi redovisar bidraget till Gini-koefficienten från de tre skatterna i figur 2.5a och skatternas andel av disponibel inkomst i figur 2.5b. Dekomponeringen har den additiva egenskapen att bidraget från dessa tre skatter summerar till det totala bidraget av samtliga skatter i figur 2.2a. Vi kan se i figur 2.5a att skatterna på förvärvsinkomst ger det största bidraget till Gini-koefficienten, och detta genom att reducera denna. Bidragen från de övriga två skatterna är klart mindre. Från 1991 t.o.m. 2006 bidrog fastighets- och förmögenhetsskatten till att reducera Gini-koefficienten med ca 0,01. Kapitalskatternas utjämnande effekt var mindre än 0,01 åren 1991–1995 och ökade till ca 0,02 under perioden 2009–2013. Det senare hänger samman med att kapitalinkomsterna blev ojämnare fördelade och därmed omfördelade den proportionella kapitalskatten mera. Den utjämnande effekten av skatterna på förvärvsinkomster uppvisar i stort sett samma mönster som i figur 2.2b. Den utjämnande effekten av dessa skatter 2009–2013 ligger mycket nära nivån för åren just efter den stora skattereformen som trädde i kraft 1991.

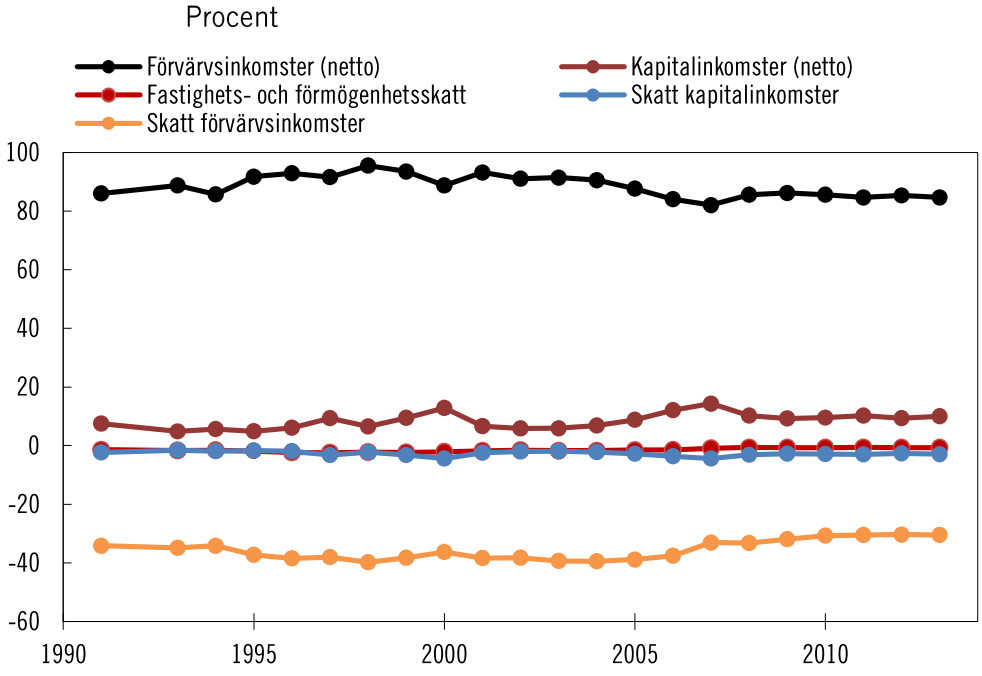
Det är också instruktivt att betrakta bidragen till Gini-koefficienten från nettot av förvärvsinkomster respektive kapitalinkomster (netto med avseende på skatterna). Vi visar även dessa beräkningar i figur 2.5a. Även här framgår det att bidraget från kapitalinkomsterna netto till Gini-koefficienten har ökat påtagligt från 1991 till 2013 och står för mer än hälften av koefficientens ökning.

I figur 2.6 redovisar vi också motsvarande skatter och nettoinkomster för den lägsta och högsta decilgruppen. Även här framstår kapitalinkomsternas utveckling som särskilt viktiga för den högsta decilgruppen. Som andel av medianpersonens disponibla inkomst har kapitalinkomsterna netto ökat från ca 40 procent åren 1991–1995 till ca 90 procent under perioden 2009–2013. Detta är en betydande ökning.

Figur 2.5a **Bidraget till Gini-koefficienten från skatter på förvärvsinkomster, kapitalinkomster, fastighets- och förmögenhetsskatt samt arbetsinkomster (netto) och kapitalinkomster (netto)**

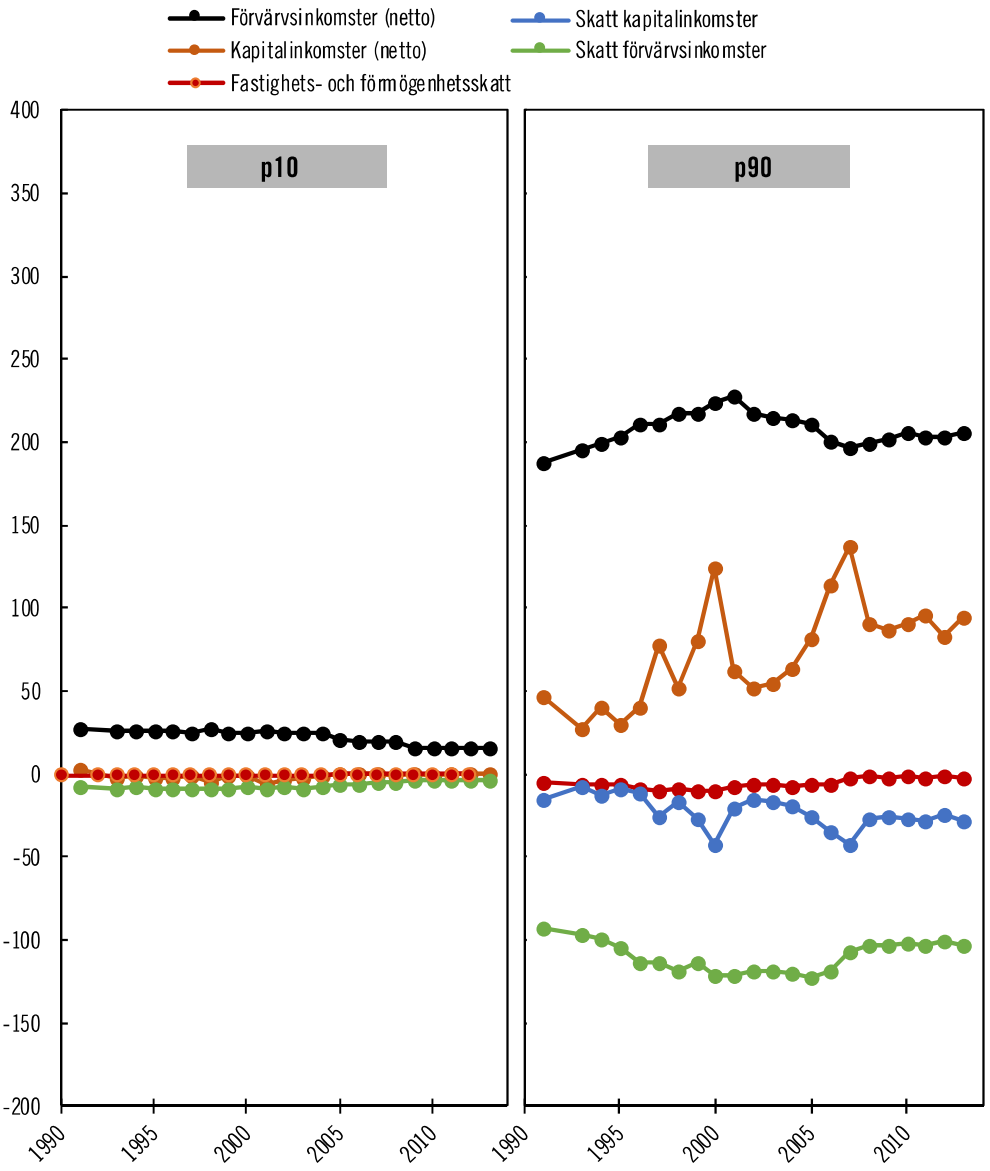
Figur 2.5b **Andelen av disponibel inkomst för skatter på förvärvsinkomster, kapitalinkomster, fastighets- och förmögenhetsskatt samt arbetsinkomster (netto) och kapitalinkomster (netto)**

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Figur 2.6 Skatter på förvärvsinkomster, kapital och fastigheter och förmögenhet samt arbetsinkomster netto och kapitalinkomster netto för den lägsta decilgruppen (p10) och den högsta decilgruppen (p90) som andel av disponibla medianinkomsten

Procent

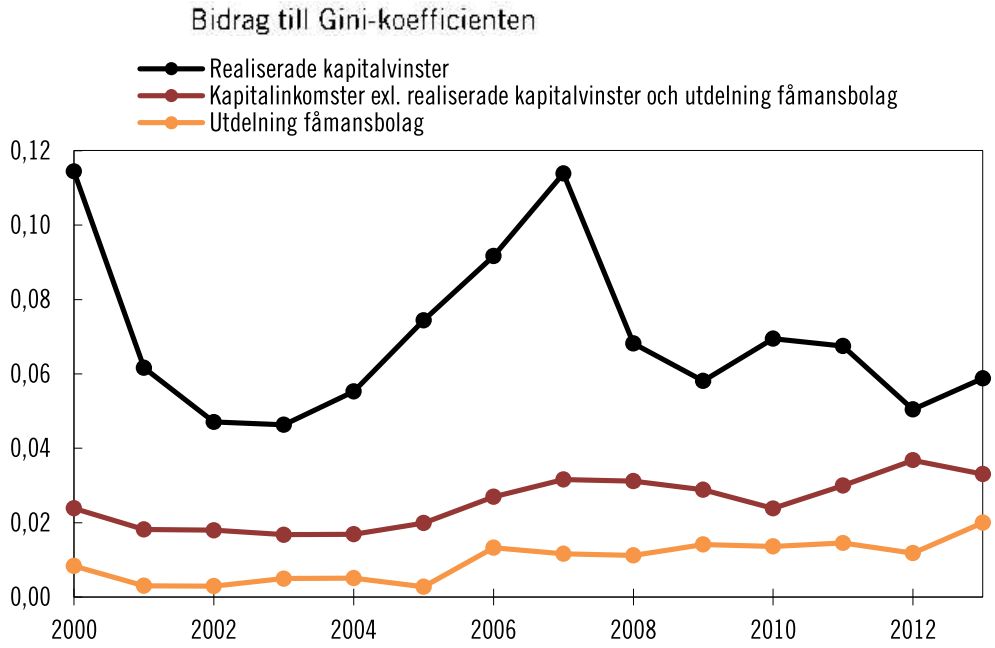

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

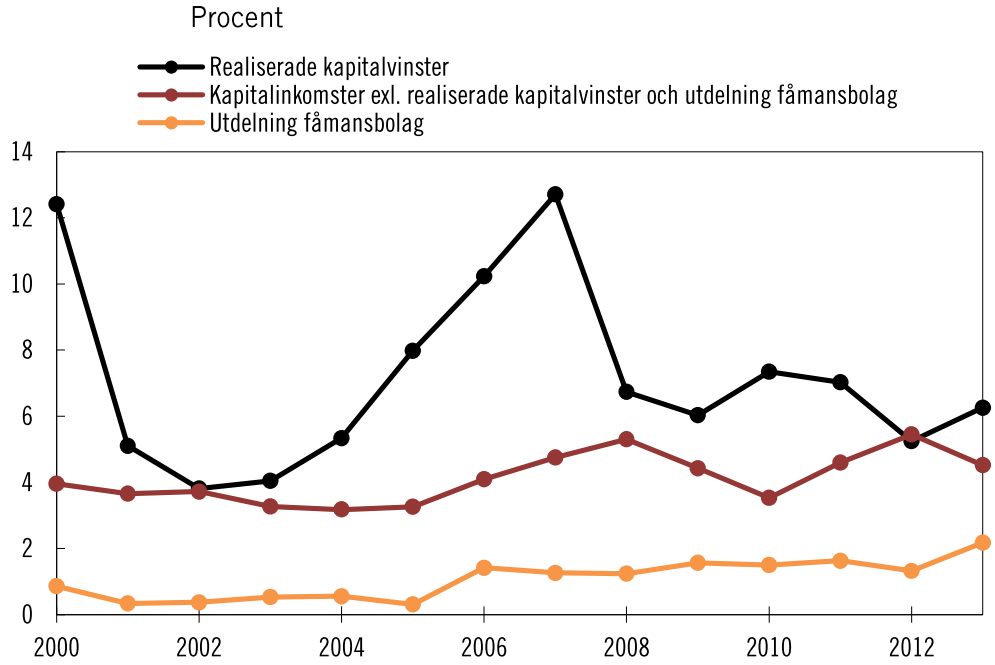
Från och med 2000 kan vi också dela upp kapitalinkomsterna i tre delar, nämligen realiserade kapitalvinster, utdelning från fåmansbolag och övriga kapitalinkomster. Vi visar dessa olika inkomsters bidrag till Gini-koefficienten i figur 2.7a. Summan av dessa bidrag är

lika med bidraget från de aggregerade kapitalinkomsterna som vi visade i figur 2.2a.

Figur 2.7a **Bidraget till Gini-koefficienten från realiserade kapitalvinster, utdelning från fåmansbolag samt övriga kapitalinkomster**

Figur 2.7b **Andelen av disponibel inkomst för realiserade kapitalvinster, utdelning från fåmansföretag samt övriga kapitalinkomster**

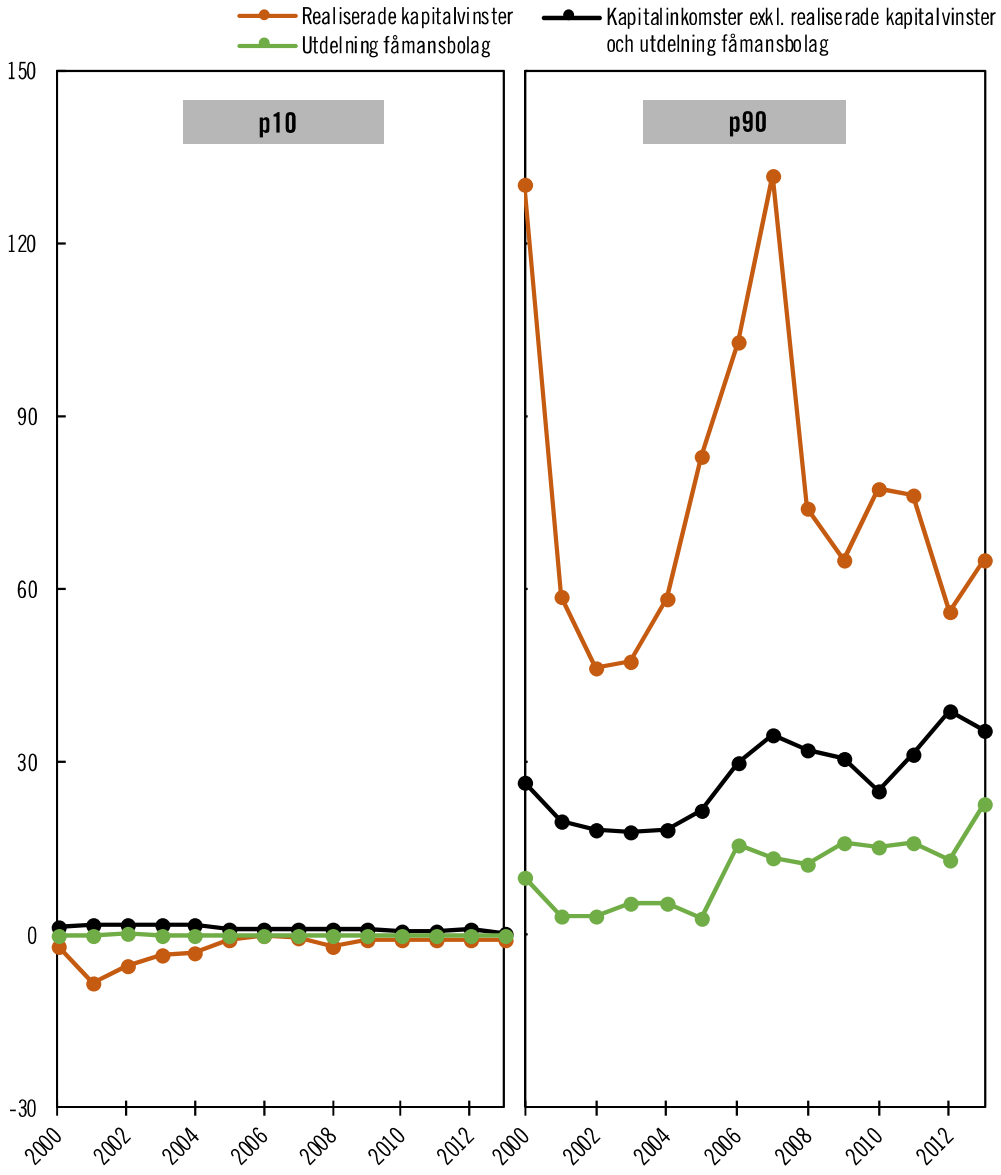
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

De realiserade kapitalvinsterna uppvisar de starka fluktuationer som följer av att kapitalvinster tenderar att realiseras extra mycket vissa år. Men om vi fokuserar på en jämförelse mellan 2001–2004 och 2010–2013 så handlar det om en uppgång i bidraget till Gini-koefficienten på drygt 0,01. De båda övriga kapitalinkomsterna uppvisar också ett ökat bidrag till Gini-koefficienten av en likartad storleksordning. Sammantaget innebär detta att klart mer än hälften av uppgången i Gini-koefficienten mellan 2001–2004 och 2010–2013 kan hänföras till kapitalinkomsterna. Som framgår av figur 2.7b har dessa kapitalinkomster också ökat sin andel av de disponibla inkomsterna under denna tid.

Figur 2.8 visar den kompletterande informationen där vi relaterar de tre olika typerna av kapitalinkomster för den lägsta respektive högsta decilgruppen till den disponibla inkomsten för medianpersonen. Figuren visar att dessa inkomster är försumbara i botten av inkomstfördelningen men betydande i den högsta decilgruppen. Varje del av höginkomsttagarnas kapitalinkomster har ökat snabbare än medianpersonens disponibla inkomster. Även utdelning från fåmansbolag har 2013 fått en betydande omfattning och motsvarar för den högsta decilgruppen ca 20 procent av medianpersonens disponibla inkomster.

Figur 2.8 Realiserade kapitalvinster, utdelning från fåmansföretag och övriga kapitalinkomster för den lägsta decilgruppen (p10) och den högsta decilgruppen (p90) som andel av disponibla medianinkomsten

Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

2.4 Sverige jämfört med andra länder.

2.4.1 Datakällor för jämförelser mellan länder

För att få ytterligare perspektiv på den svenska utvecklingen och betydelsen av övergången från ett enhetligt till ett dualt skattesystem 1991 är det rimligt att jämföra med utvecklingen i andra länder, särskilt då länder med liknande förutsättningar men som gjort olika val vad avser denna del av skattesystemet. För detta syfte använder vi data från Luxembourg Income Study (LIS) (se www.liscenter.org). Denna organisation skapades 1983 och har sedan dess arbetat med att harmonisera inkomstfördelningsdata för ett stort antal länder med syfte att skapa jämförbarhet. De harmoniserade data ställs till förfogande för forskare i medlemsländerna.

Sverige deltog i LIS från starten men har inte på tio år bidragit med data till detta internationella samarbete. Det sista året för svenska data i LIS databas är 2005. Det är data från HEK (och tidigare HINK) som utgör det svenska bidraget till LIS så första året svenska data är tillgängliga är 1975.[30] Övriga år med data från Sverige är 1981, 1987, 1992, 1995, 2000 och 2005. Data för de ingående länderna finns på en dataserver vid LIS som forskare från olika länder kan koppla upp sig mot och göra egna analyser.

LIS-data är bearbetade för att göra det möjligt att jämföra utvecklingen i olika länder. LIS har därför formulerat en slags minsta gemensam nämnare för inkomstdefinitioner och tillämpar dessa definitioner lika för alla länder.[31] Denna strävan efter jämförbarhet har lett till att LIS mått på disponibla inkomster avviker från HEK:s definition som vi använde ovan. Den största skillnaden mellan LIS och HEK, som vi använde i avsnitt 3, är att realiserade kapitalvinster (och skatten på dessa) har tagits bort i LIS definition. En viktig orsak är att vissa länder som är extra intressanta vid internationella jämförelser – särskilt USA – saknar uppgifter om sådana inkomster.[32] LIS-data är tillgängliga för forskare som kan göra egna bearbetningar

[30] Inom LIS finns även data för Sverige från 1967, men dessa har Levnadsnivåundersökningen vid Institutet för social forskning som källa och inte HEK eller HINK.
[31] LIS inkomstdefinitioner ligger mycket nära de som rekommenderas i den internationella standard som tagits fram i samarbete mellan OECD, FN och nationella statistikmyndigheter som beskrivs i Canberra Group (2001, 2011).
[32] I USA inhämtas inkomstinformationen vida telefonintervjuer i landets arbetskraftsundersökningar och inte från skattedeklarationer som i Sverige och de övriga nordiska länderna.

och analyser. Det blir då bl.a. möjligt att välja de ekvivalensskalor som passar forskaren.

OECD:s data över inkomstfördelningen är inte på samma sätt tillgängliga för forskare som önskar göra egna bearbetningar. I stället presenteras ett antal mått på inkomstskillnader i tabellform och med en fastställd ekvivalensskala.[33] Denna skala är helt enkelt kvadratroten ur antalet hushållsmedlemmar och brukar kallas för kvadratrotsskalan. OECD:s data kommer från SCB:s HEK-undersökning. Även OECD exkluderar realiserade kapitalvinster i sina mått med samma argument som LIS. OECD:s databas har för Sveriges del uppgifter för 1983, 1991, 1995, 2000, 2004 samt 2008–2014, dock så att det sker en definitionsförändring de två sista åren då hushållsinformationen kommer från registerdata.

Ytterligare en datakälla hade varit möjlig att använda för internationella jämförelser, nämligen de s.k. EU-SILC-data.[34] Vi har dock valt att inte använda EU-SILC data, eftersom EU-SILC-data täcker en kortare period än OECD och LIS. Därutöver visar dessa data en något annorlunda nivå och förändring över tiden av inkomstskillnaderna än de serier som grundar sig på HINK/HEK, Denna skillnad beror sannolikt på en kombination av förändrat svarsbeteende och det faktum att stickprovsvikterna i de svenska EU-SILC-data inte har korrigerats för bortfall med hjälp av s.k. kalibrering.

För att relatera vår länderjämförande analys i avsnitt 2.4.2 nedan till våra tidigare analyser är det centralt att klargöra skillnaden mellan det inkomstbegrepp vi använde tidigare och det vi nu kommer att använda. Tidigare använde vi den serie i figur 2.9 som betecknas HINK.HEK_scb (dvs. data från HINK och HEK och med SCB:s ekvivalensskalor), medan vi i nästa avsnitt använder serien LIS_scb (dvs. vi använder data från LIS med SCB:s ekvivalensskalor). Skillnaderna mellan dessa serier var små tom 1990, men växte sedan fram till 2005. Detta allmänna mönster är vad som kan förväntas med tanke på det ökande bidraget från realiserade kapitalvinster från 1990 till 2005 som vi redovisade ovan i avsnitt 2.3.

I figur 2.9 har vi emellertid även samlat några andra serier över inkomstfördelningens utveckling som ger olika perspektiv på de data som SCB publicerar och de data som OECD publicerar. OECD an-

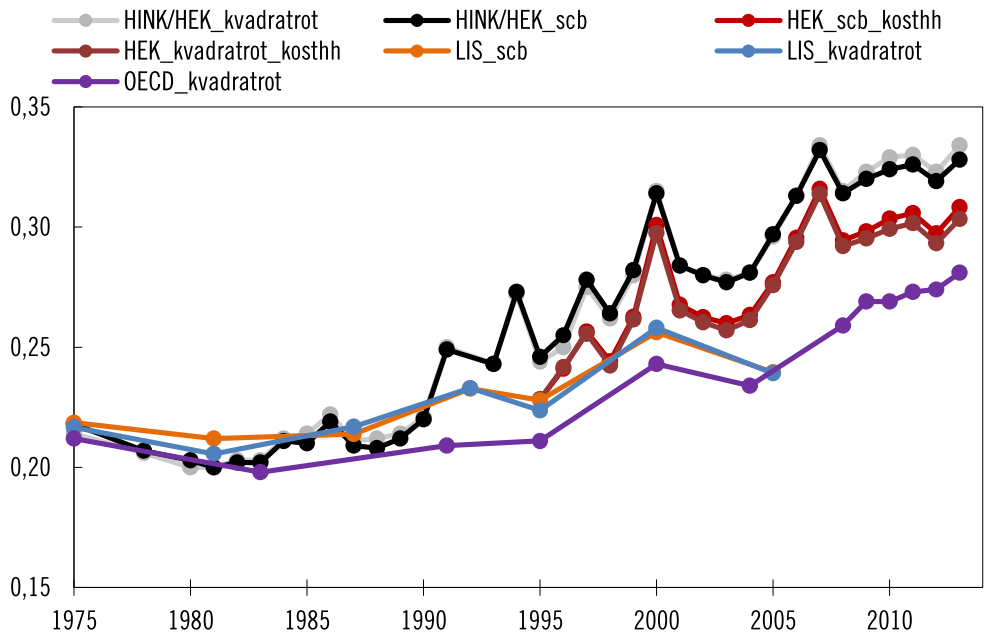
[33] Se http://stats.oecd.org/.
[34] Se http://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions.

vänder exempelvis en annan ekvivalensskala för att beakta hushållets försörjningsbörda, nämligen den s.k. kvadratrotsskalan. Figuren visar tre olika serier med de två alternativa ekvivalensskalorna. De tre serierna är HINK/HEK:s serie från 1975 till 2013 med skattehushållet som hushållsbegrepp, HINK/HEK:s serie från 1995 till 2013 med kosthushållet som hushållsbegrepp samt LIS serie som använde skattehushåll fram t.o.m. mätningen 1992 och kosthushållet därefter. Dessutom visas OECD:s serie i figuren. Skillnaderna mellan de heldragna linjerna, som bygger på kvadratrotsskalan, och de streckade linjerna, som bygger på SCB:s skala, är helt uppenbart obetydliga för samtliga tre serier. Vi kan därför ignorera denna skillnad i fortsättningen.

Serierna från LIS och OECD sammanfaller relativt väl. LIS serie ger dock genomgående något högre Gini-koefficienter. För de år som är gemensamma (1995 och 2000) är skillnaderna av storleksordningen 0,01. Vi har inte närmare undersökt orsakerna till dessa skillnader. Det centrala här är att den bild vi får från våra analyser av LIS-data kommer att påminna om den bild som ges av OECD:s rapporter.

Med tanke på att OECD:s data brukar uppmärksammas i media är det av intresse att jämföra OECD:s serie med den som löpande rapporteras av SCB och därmed också får medial uppmärksamhet. I figuren innebär detta att vi jämför kurvan som är betecknad OECD_kvadratrot med den som är betecknad HEK_scb_kosthh. Det är nämligen den sistnämnda som rapporteras av SCB varje år. För de år för vilka det finns observationer i båda serierna är avvikelsen störst 2000 vilket också var ett år med stora realiserade kapitalvinster. SCB:s serie låg då 0,056 högre än OECD:s kurva. För 2008–2013 är skillnaderna marginellt lägre för de två sista åren. Detta skulle kunna återspegla en övergång från sparande i reguljära aktiefonder, som beskattas när vinsterna realiseras och därmed inte kommer med i OECD:s mått, till investeringssparkonton (se vidare avsnitt 6.3), som via en schablonintäkt ger upphov till ränteinkomster och därmed ingår i både SCB:s och OECD:s mått. Om en sådan tendens förstärks de kommande åren kommer OECD:s serie att ge en missvisande bild av ökande inkomstskillnader.

Figur 2.9 **Gini-koefficientens utveckling i Sverige enligt HEK, LIS och OECD med alternativa ekvivalensskalor**

Källor: HINK/HEK: egna beräkningar från SCB:s data. LIS: egna beräkningar från LIS data. OECD.

2.4.2 Kapitalinkomsternas betydelse i olika länder

Vi har valt att göra en jämförelse mellan två grupper av länder. Den ena består av länder som har haft ett dualt skattesystem, eller har övergått till ett sådant skattesystem, under den period som täcks av LIS-data. Danmark ingår här som ett land som haft ett dualt system under hela den period som danska data ingår i LIS, dvs. från 1987 och framåt. De länder som övergått till ett dualt system under perioden är, förutom Sverige (SE i figurerna nedan) (som ju övergick till detta system 1991), Finland (FI) (1993), Nederländerna (NL) (2001) och Norge (NO) (1992). Den andra gruppen består av länder som haft ett enhetligt skattesystem under hela perioden och samtidigt har en utvecklingsnivå som är jämförbar med Sveriges. Vi måste också kräva att ländernas datakällor medger en uppdelning i de inkomstkomponenter som vi är intresserade av.[35] Vi har därför valt att jämföra med Irland (IE), Kanada (CA), Storbritannien (UK), Tyskland (DE), USA (US) och Österrike AU).

[35] Vår indelning av länder i enhetligt och dualt system följer Jäntti, Pirttilä och Selin (2015).

I redovisningen av ländermönstren har vi valt att presentera resultaten i enkla tidseriediagram där vi skiljer mellan länder som haft enhetlig beskattning i de högra panelerna, rubricerade ”Enhetligt” i figur 2.10–figur 2.14, och länder som övergått till dual beskattning under perioden i de vänstra, rubricerade ”Dualt”. Därutöver indikerar vi för den senare gruppen när övergången från det enhetliga till det duala inträffade genom att tidserierna för de datapunkter under vilka enhetlig beskattning gällde är gråa medan de under vilka beskattningen varit dual är dragna med svart.

LIS-data medger en uppdelning av den disponibla inkomsten i följande inkomstslag: arbetsinkomst, företagarinkomst, kapitalinkomst, övrig inkomst (främst transfereringar) och skatter. Vi börjar med att i figur 2.10 visa utvecklingen av de övergripande inkomstskillnaderna mätt med Gini-koefficienten för dessa länder. Vi har då i våra beräkningar för samtliga länder tillämpat den svenska ekvivalensskalan som även tillämpades i föregående avsnitt. Det framgår av figuren att det är länder med jämnare fördelade disponibla inkomster som har, eller har infört, ett dualt skattesystem. Det finns dock inget tydligt mönster i figuren som tyder på att inkomstskillnaderna, mätt med Gini-koefficienten, har ökat mera i länderna med dualt skattesystem än i de övriga länderna.

Däremot återfinns en klar skillnad mellan de två grupperna av länder i figur 2.11 som visar kapitalinkomsternas bidrag till Gini-koefficienten. Här framgår att länderna som övergått till dualt skattesystem överlag uppvisar ett ökande bidrag till de övergripande inkomstskillnaderna från kapitalinkomsterna. Visserligen finns starka fluktuationer för ett par av länderna, men överlag ligger bidraget till Gini-koefficienten 0,02–0,03 enheter högre från slutet av 1990-talet jämfört med 1970- och 1980-talet.

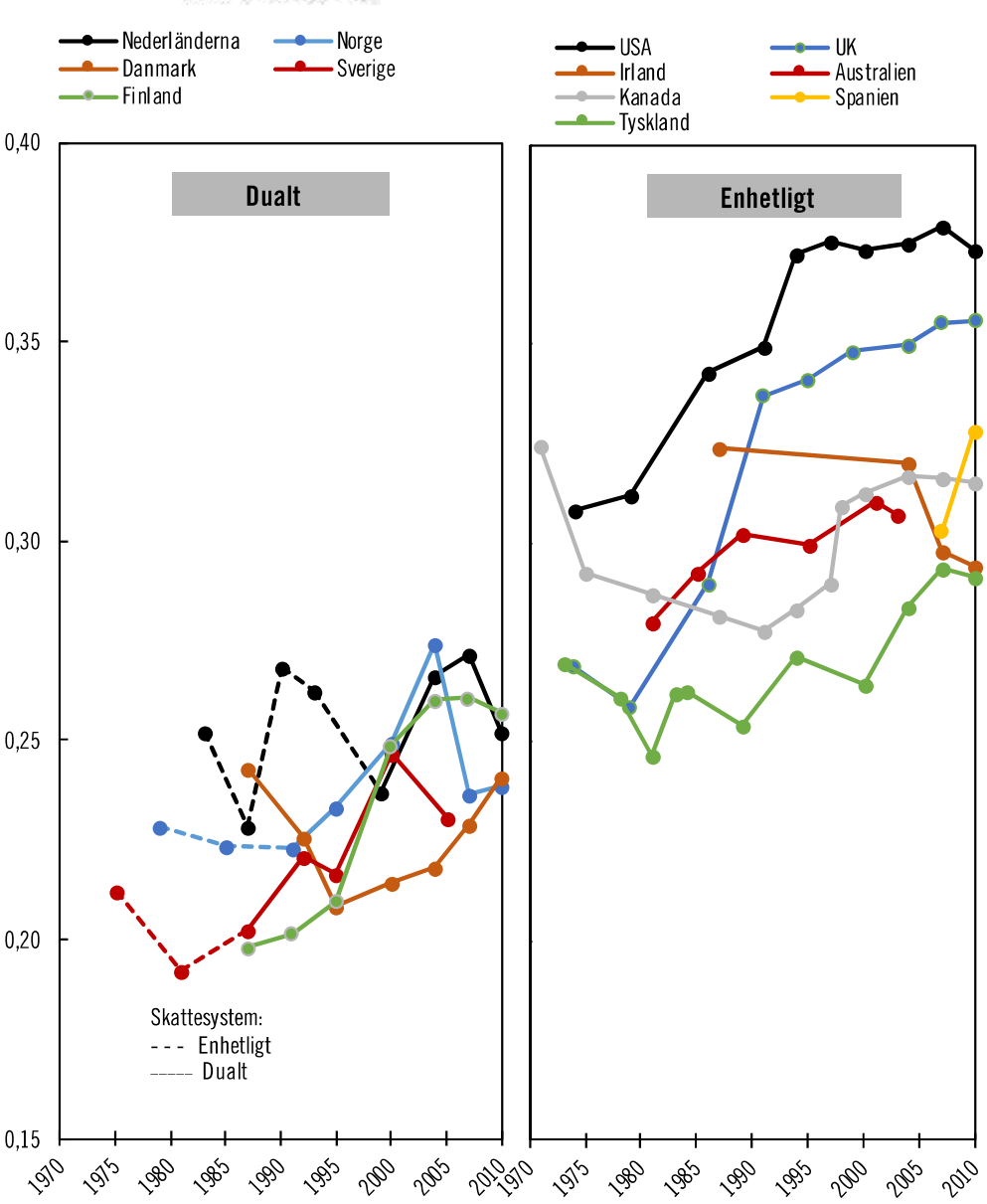
Figur 2.12 visar att kapitalinkomsternas andel av den disponibla inkomsten har ökat i länderna som övergått till dualt skattesystem medan andelen varit relativt konstant i de övriga länderna. Denna ökning har bidragit till att kapitalinkomsterna också har gett ett ökat bidrag till Gini-koefficienten i länderna med dualt skattesystem.

Figur 2.13 visar att kapitalinkomsterna för den lägsta decilgruppen vad avser disponibel inkomst är mycket låga i förhållande till medianen för disponibla inkomster. Den högsta siffran för alla länder hänför sig till Sverige 1987, då andelen var just över tre procent. För den högsta decilgruppen är dock kapitalinkomsternas stor-

lek som andel av medianen för disponibla inkomster betydligt högre och dessutom finns ett tidsmönster som skiljer sig åt mellan de båda grupperna av länder. Figur 2.14 visar att för länderna med ett dualt skattesystem har dessa andelar för kapitalinkomsterna ökat från överlag under tio procent fram till början av 1990-talet till igenomsnitt runt 20 procent under 2000-talet. Dessa inkomster har således fått en ökande betydelse i toppen av inkomstfördelningen.

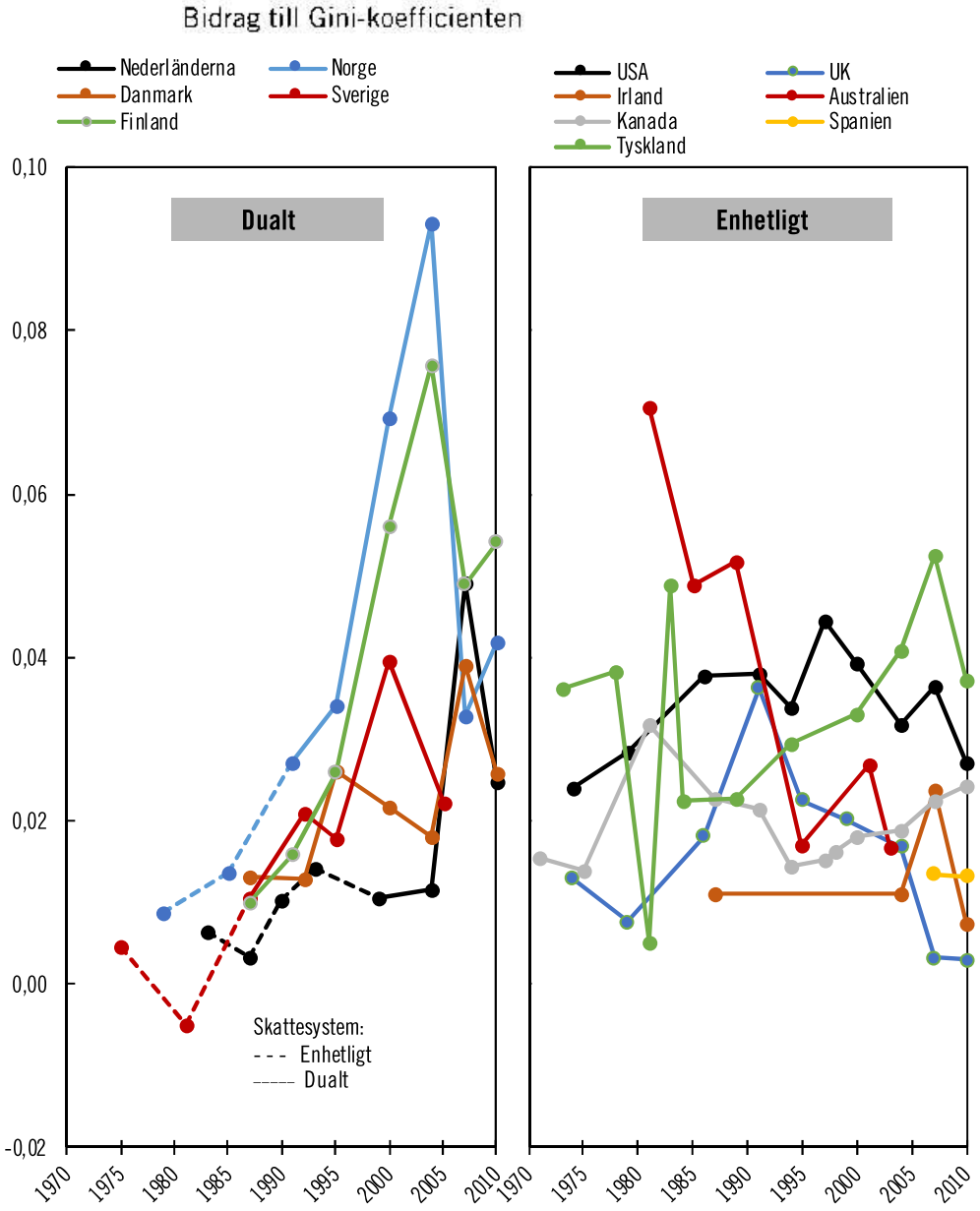
Sammantaget uppvisar denna analys att det finns ett ländermönster som är förenligt med hypotesen att kapitalinkomsterna fått en ökad betydelse i de länder som infört ett dualt skattesystem, och detta särskilt i den övre delen av fördelningen. Likafullt kan man inte säga att de samlade inkomstskillnaderna har ökat mera i länderna med dualt skattesystem. Detta utesluter inte att det finns en effekt också på Gini-koefficienten, men det framstår som en rimligare tolkning att kapitalinkomsterna i dessa länder har trängt ut andra inkomster, särskilt i toppen av inkomstfördelningen.

Figur 2.10 Utvecklingen av Gini-koefficienten för disponibla inkomster i länder som haft eller infört dualt skattesystem respektive länder som hela perioden har haft ett enhetligt system

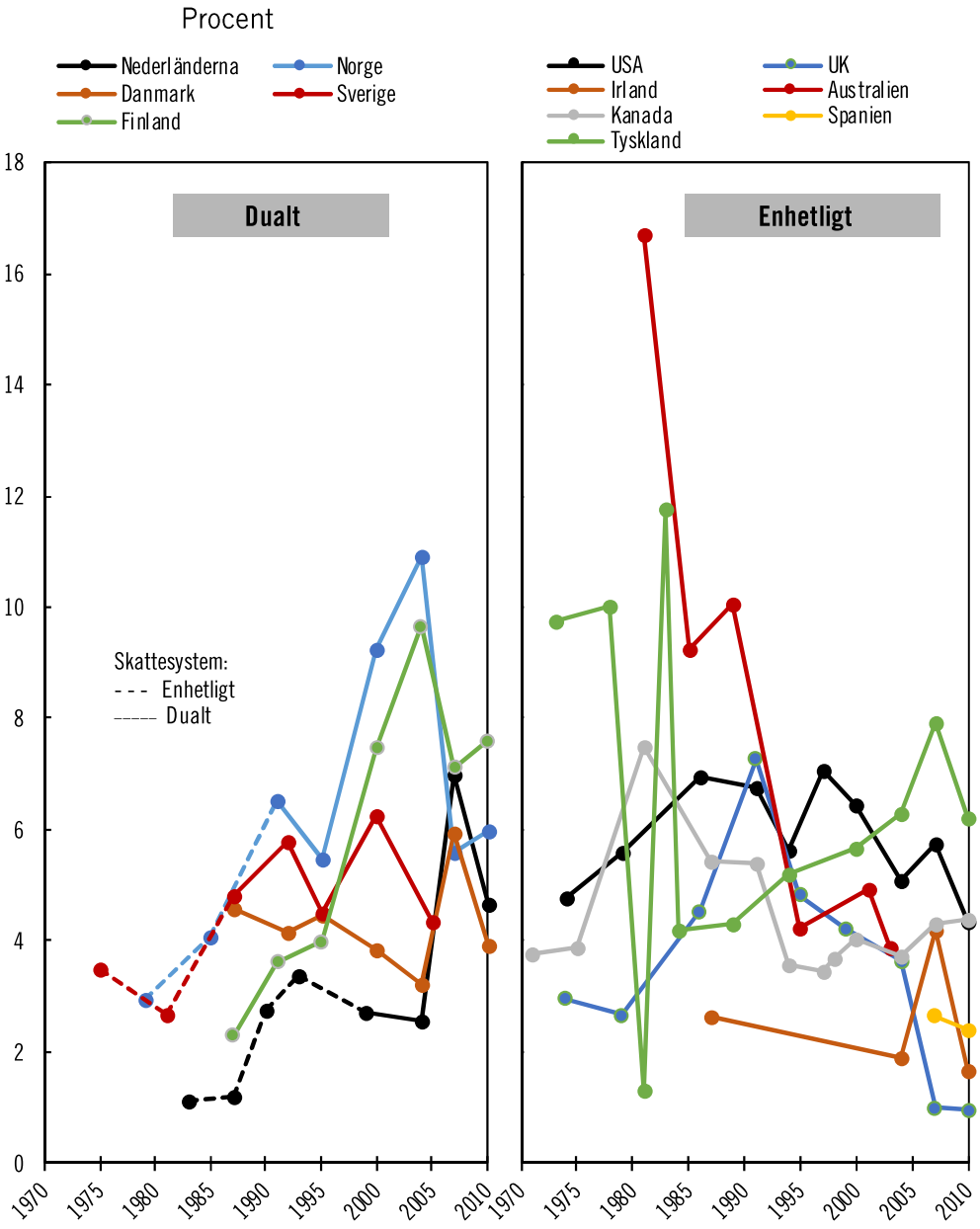
Källa: Egna beräkningar från databasen vid Luxembourg Income Study.

Figur 2.11 Utvecklingen av kapitalinkomsternas bidrag till Gini-koefficienten för länder som hela perioden har haft eller under perioden har infört dualt skattesystem respektive länder som hela perioden har haft ett enhetligt system

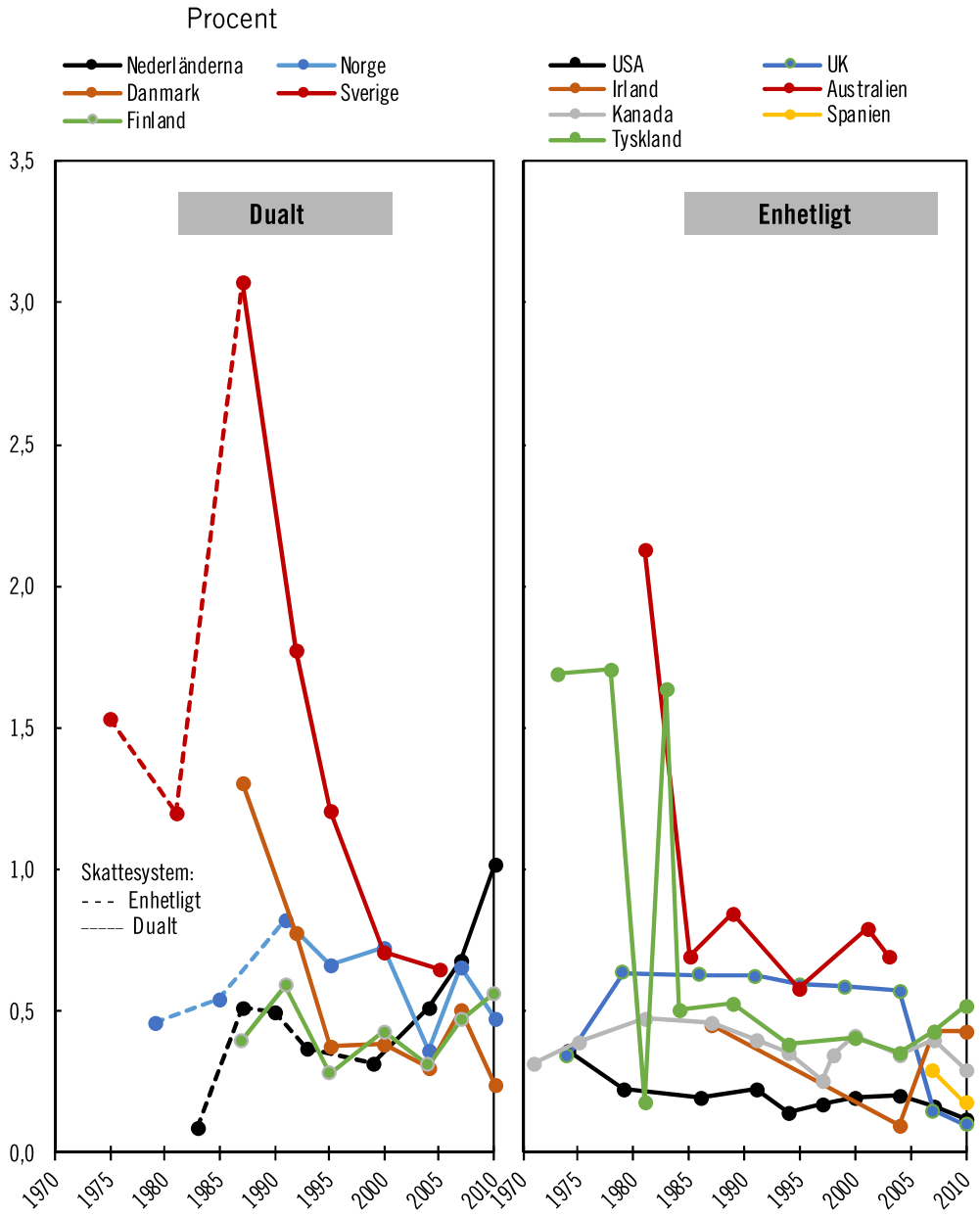
Källa: Egna beräkningar från databasen vid Luxembourg Income Study.

Figur 2.12 Utvecklingen av kapitalinkomsternas andel av de disponibla inkomsterna för länder som haft eller infört dualt skattesystem respektive länder som hela perioden har haft ett enhetligt system

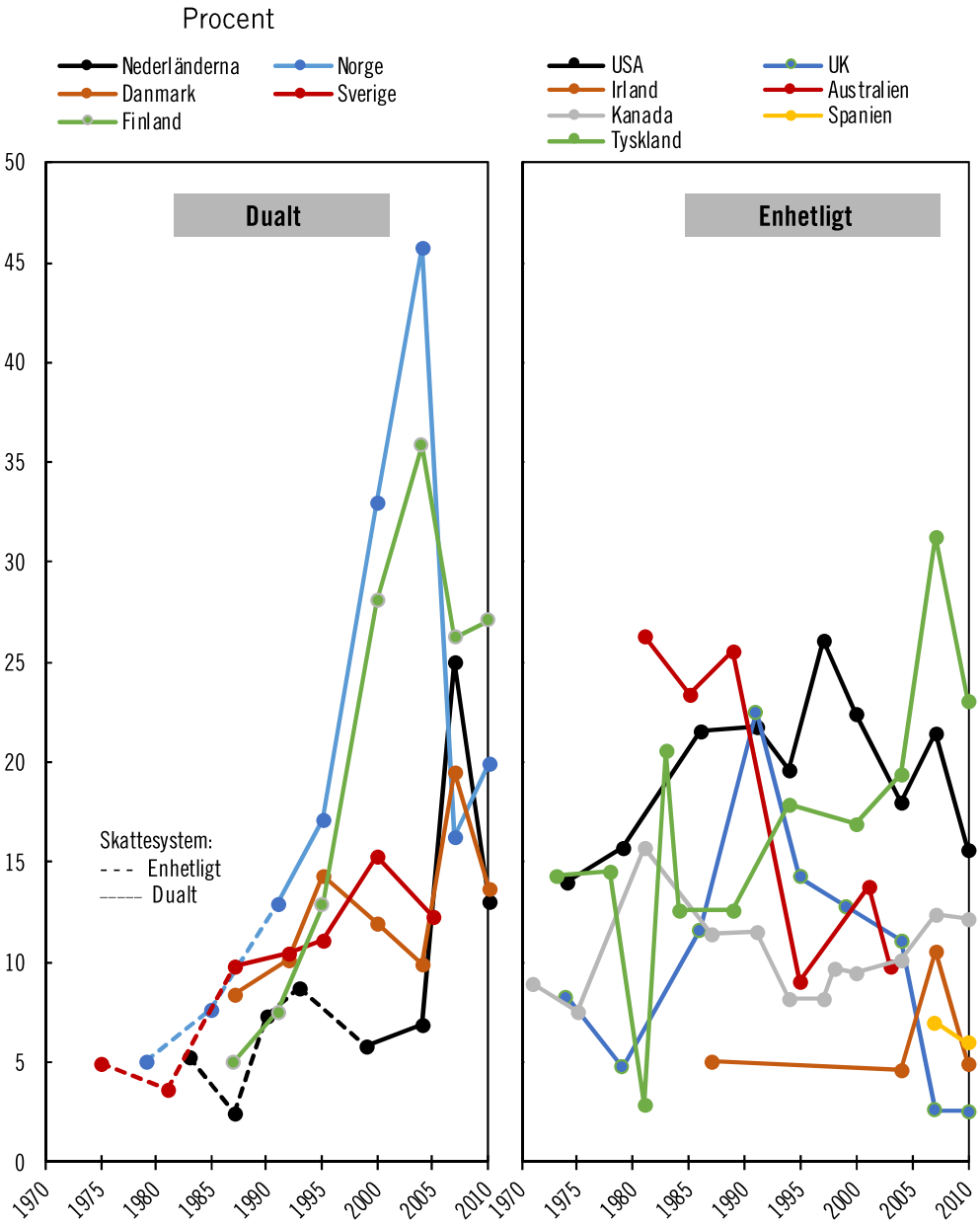
Källa: Egna beräkningar från databasen vid Luxembourg Income Study.

Figur 2.13 Utvecklingen av kapitalinkomsterna för den lägsta decilgruppen (p10) som andel av den disponibla medianinkomsten för länder som haft eller infört dualt skattesystem respektive länder som hela perioden har haft ett enhetligt system

Källa: Egna beräkningar från databasen vid Luxembourg Income Study.

Figur 2.14 Utvecklingen av kapitalinkomsterna för den högsta decilgruppen (p90) som andel av den disponibla medianinkomsten för länder som haft eller infört dualt skattesystem respektive länder som hela perioden har haft ett enhetligt system

Källa: Egna beräkningar från databasen vid Luxembourg Income Study.

2.5 3:12 reglernas effekter

2.5.1 3:12-reglerna och data om inkomster från fåmansföretag

Sverige övergick till ett dualt system för inkomstbeskattning 1991 som en del av den stora skattereform som sjösattes detta år. Dessförinnan tillämpades en och samma skatteskala på summan av arbets- och kapitalinkomster (plus övriga inkomster såsom skattepliktiga transfereringar). I det nya duala skattesystemet fr.o.m. 1991 kom i stället kapitalinkomster att beskattas utifrån en separat skatteskala med den enhetliga skattesatsen 30 procent. Detta innebar ett potentiellt problem med tanke på att den högsta marginalskattesatsen för arbete var klart högre än 30 procent. Särskilt för personer som arbetade i företag som de också ägde och hade inflytande över fick därför incitament att ta ut sin inkomst som utdelning i stället för som arbetsinkomst. Det vore också möjligt att bilda bolag för att utnyttja denna möjlighet, ”att sätta sig på bolag” som blivit en vanlig fras i denna diskussion.

Av dessa skäl tillkom de s.k. 3:12-reglerna som en del av skattereformen.[36] Dessa berör aktiva ägare till fåmansföretag. Dessa ägare definieras som ägare till aktiebolag där fyra eller färre personer äger mer än 50 procent av rösterna för samtliga andelar i företaget. Tanken har varit att det är i sådana företag som ägarna har möjlighet att fördela sina inkomster mellan utdelning och arbetsinkomst på ett strategiskt sätt.

Reglernas allmänna uppläggning har varit att specificera ett s.k. gränsbelopp upp till vilket utdelningsinkomster beskattas som kapitalinkomst, medan överskjutande del av utdelningar beskattas som inkomst av tjänst. Reglerna har därför särskilt två parametrar som avgör hur lönsamt det är att ta ut sin potentiella inkomst från företaget som utdelning. Den första parametern är skattesatsen på utdelningar och den andra är reglerna som bestämmer gränsbeloppet.

Den första parametern var fram t.o.m. 2005 30 procent, dvs. skattesatsen för övriga kapitalinkomster. Från och med 2006 har denna skattesats för just ägare till fåmansföretag varit 20 procent. Rent tekniskt hanteras detta i deklarationsprocessen på så sätt att enbart

[36] Uttrycket 3:12 kommer ifrån att reglerna återfanns i 3e paragrafen, 12e momentet i lagen om statlig inkomstskatt. Idag återfinns reglerna i 56e och 57e kapitlet i inkomstskattelagen.

två tredjedelar av utdelningarna räknas som inkomst och är föremål för kapitalskatten på 30 procent.

Den andra parametern, gränsbeloppet, har också ändrats över tiden och bestäms på ett mer komplicerat sätt. Tanken har varit att formulera en slags normalavkastning från det aktuella företaget och tillåta att denna beskattas som kapitalinkomst. Till detta har lagts ett belopp som baseras på företagets lönesumma. Vi illustrerar reglerna i tabell 2.1.

Tabell 2.1 Reglerna för beräkning av belopp som fåmansägare tillåts dela ut och beskatta som kapitalinkomster

År	Statslåne räntan, SLR	Implicit avkastning	Prisbasbeloppet, PBB Inkomstbasbeloppet, IBB	Löneutrymmet; LS=företagets lönesumma
1991–2003	4,39–10,72%	SLR+5%	PBB: 30 000	SLR+5% av LS över 10PBB, exklusive ägarens lön
2004–2005	3,24–4,30%	SLR+7%	PBB:39 000	SLR+5% av LS över 10PBB, exklusive ägarens lön
2006	3,62%	SLR+9%	PBB: 39 400 IBB: 43 300	20% av LS<60IBB+ 50% av LS>60IBB
2007–2012	1,52–4,14%	SLR+9%	PBB: 39 700–42 800 IBB: 44 500–52 100	25% av LS<60IBB+ 50% av LS>60IBB

Den första delen av gränsbeloppet kan sägas utgöra en implicit avkastning på det satsade aktiekapitalet i företaget. Det utgör därför aktiekapitalet (ägarens anskaffningskostnader för aktierna plus senare kapitaltillskott) gånger den implicita avkastningen. Som framgår av tabellen har den senare uppgått till statslåneräntan plus några procentenheter som en tänkt riskpremie. Dessa extra procentenheter var fem fram t.o.m. 2003 och har därefter höjts till sju och nio procent. Under samma tid som dessa höjningar ägde rum sjönk dock statslåneräntan varför denna del av gränsbeloppets bestämning har varit tämligen konstant över tiden.

Den andra delen av gränsbeloppet är lönebaserad. Fram t.o.m. 2005 utgjorde den ca 10 procent (statslåneräntan + 5 procent) av den del av företagets lönesumma (exklusive ägarens egen lön) som översteg 10 prisbasbelopp (ca 400 tkr 2005). En regeländring som trädde i kraft 2006 höjde detta belopp betydligt. Till detta kom att

ägarens lön fr.o.m. 2006 får räknas in i det löneutrymme som bestämmer gränsbeloppet för utdelningsinkomster.[37]

Från och med 2006 finns också en möjlighet att i stället beräkna gränsbeloppet enligt en förenklingsregel som specificerar beloppet oberoende av företagets kapital och lönekostnader. Första året, 2006, uppgick gränsbeloppet enligt förenklingsregeln till 1,5 ggr inkomstbasbeloppet (IBB), men har sedan höjts till 2 ggr IBB under 2007 och 2008, 2,5 ggr IBB under 2009, 2010 och 2011, och 2,75 ggr IBB från 2012 och framåt. År 2013 var IBB 56,6 tkr varför gränsbeloppet för utdelningar beskattade som kapitalinkomster var drygt 155 tkr. Detta inkomstbasbelopp måste delas mellan företagets ägare efter deras ägarandel. Alstadsaeter och Jacob (2012) skriver att ca 80 procent av ägarna väljer att tillämpa denna förenklingsregel. Detta utesluter dock inte att de största beloppen som delas ut återfinns hos ett mindre antal ägare, och vi kommer nedan att visa att så troligen är fallet.

Oavsett om huvudregeln eller förenklingsregeln tillämpas ges möjlighet att också använda icke utnyttjat utrymme för utdelningar från tidigare år. Det finns således möjlighet att skjuta detta utrymme framåt i tiden.

För att förstå de ekonomiska incitament som skapas av reglerna måste även andra skatter beaktas. Utdelningsinkomster är föremål även för den bolagsskatt som företaget betalar för sin vinst. Arbetsinkomster är föremål för både arbetsgivaravgifter och inkomstskatt. Följande illustrativa exempel är hämtat från Alstadsaeter och Jacob (2012) och avser 2011.

Vi utgår från inkomster som ryms inom gränsbeloppet. Om dessa inkomster delas ut måste företaget först betala bolagsskatt på 26,3 procent. Den utdelning som sedan sker med tillgängliga utdelningsmedel beskattas av individen med skattesatsen 20 procent. Detta ger en sammantagen skattesats på 41 procent. Om inkomsterna i stället betalas ut som arbetsinkomst är marginalskattesatsen mellan 31,6 och 56,6 procent beroende på vilken total förvärvsinkomst individen har. Till detta måste dock läggas arbetsgivaravgifterna och skattekomponenten i de sociala avgifterna. Om dessa adderas blir marginalskatten på löneinkomsten för fåmansägaren i intervallet 48,3–66,4 procent, beroende på nivån på den totala

[37] Under 2006 var dock regeln att ett avdrag skulle göras från lönesumman på tio inkomstbasbelopp.

inkomsten. Skillnaden gentemot utdelningsalternativet är således 25,4 procentenheter för dem med inkomster som ger den högsta marginalskatten. Fram t.o.m. 2005 – då skatten för utdelningsinkomster var högre – var skillnaden 17,4 procentenheter.

För att förstå utvecklingen sedan 1991 då den duala beskattningen infördes är det viktigt att notera att bolagsskatten var först 30 procent, men sänktes sedan till 28 procent 1994, till 26,3 procent 2009 och sedan till 22 procent 2013. Med en bolagsskatt på 22 procent blir marginalskatten på inkomster som delas ut i fåmansföretag 37,6 procent.

Detta exempel visar på två konsekvenser av lagstiftningen. För det första har höginkomsttagare mer att vinna på utdelningsalternativet och därmed också på att bedriva sin verksamhet som ett fåmansföretag. För det andra ökade denna fördel betydligt från 2005 till 2006.

För att studera effekterna av dessa regler har vi utnyttjat SCB:s registerbaserade statistik genom att komplettera HEK-data med data som härstammar från deklarationsblanketten K10 där ägare till fåmansföretag är ålagda att redovisa sina inkomster och utdelningar från fåmansföretag. Detta är också källan till de data över utdelningsinkomster som vi presenterade i figur 2.7 i avsnitt 2.3.

2.5.2 Tidigare studier av 3:12-reglerna

En första fråga är här om det finns tecken på att dessa regler haft effekter som kan tänkas ha lett till inkomstomvandling. En andra fråga är om reglerna dessutom kan tänkas ha haft effekter på företagens investeringsbeteende.

Vi börjar med den första frågan. Alstadsaeter och Jacob (2016) genomför en analys av effekterna att sänkningen av skattesatsen på utdelningar till ägare av fåmansföretag från 30 till 20 procent 2006.[38] Analysen bygger på en jämförelse av utvecklingen av inkomsterna mellan ägare av fåmansbolag och egenföretagare som bedriver sin verksamhet som enskild firma eller i handelsbolag. De senare påverkades inte av skattesänkningen vars effekter studerades. Vidare begränsades analysen till personer som hade samma ägarstatus under

[38] Alstadsaeter och Jacob (2012a) och (2012b) är tidigare och enklare analyser av effekterna på inkomstomvandling.

varje år 2003–2005. På detta sätt fångar analysen inte upp effekterna av att övergå till att bli ägare av ett fåmansbolag till följd av skattesänkningen utan den fångar upp förändrat beteende hos personer som under flera år varit ägare av fåmansbolag jämfört med dem som varit egenföretagare i de båda andra formerna. Analysformen är således vad som brukar kallas ”differences-in-differences”, dvs. skillnaden i utvecklingen mellan de båda grupperna används för att uppskatta den effekt som är av intresse. Årsdata för perioden 2001–2011 användes.

Den första analysen avsåg effekterna på ägarnas totala bruttoinkomster – inkomster av arbete och av kapital före skatt – av skattesänkningen. Här uppvisade de båda grupperna i sort sett samma utveckling, varför slutsatsen blev att skattesänkningen inte påverkade de totala inkomsterna. Därefter studerades hur sammansättningen av de totala bruttoinkomsterna utvecklades för de båda grupperna. Här var skillnaden mellan grupperna markant. Andelen av de totala inkomsterna som kom från utdelningen ökade kraftigt för ägarna av fåmansbolag, medan motsvarande andelar sjönk för arbetsinkomster. Dessa båda resultat var robusta med avseende på olika kontroller för skillnader mellan grupperna. Vidare visar resultaten från studien att inkomstomvandlingen var mest påtaglig för de inkomsttagare som hade de högsta marginalskatterna och därmed starkast incitament att omvandla inkomster. Därför framstår författarnas slutsats, att skattesänkningen ledde till omvandling av inkomster men inte till någon ökning av inkomsterna för ägarna till fåmansbolag, som mycket trovärdig.

Storleksordningen på dessa effekter var sådan att den sammantagna genomsnittliga skatteminskningen var kring 1,5 procent av bruttoinkomsterna eller ca 5,5 tkr per år. Författarna argumenterar för att dessa effekter troligen utgör en lägre gräns för de totala effekterna eftersom analysen inte beaktar möjligheten att byta företagsform till följd av att formen fåmansbolag blev mera lönsam. Man kan här tillägga att skattesänkningen också kan ha lett till att vissa personer övergick från att vara reguljära arbetstagare till att bedriva sin verksamhet i bolagsform liksom att valet av företagsform påverkades av regelförändringen. Den senare typen av effekter får stöd av Edmark & Gordon (2013). I denna studie används svenska data för åren 2004 till 2008 och resultaten tyder på en övergång från enskild firma till aktiebolag till följd av regelförändringar under perioden.

Den andra frågan studeras av Alstadsaeter och Jacob (2017) genom en likartad metod, men med företagen som analysenheter.[39] Utvecklingen under perioden 2000–2011 för två typer av företag jämfördes, nämligen fåmansbolag och aktiebolag med ett mer spritt ägande. Som tidigare påpekats sänktes skatten på utdelning inom gränsbeloppet från 30 till 20 procent för fåmansbolagen 2006, medan motsvarande skatt sänktes från 30 till 25 procent för övriga onoterade aktiebolag. För dessa båda typer av aktiebolag gjordes också en uppdelning efter om företagen hade gott om eget kapital eller ej. Bakgrunden till den senare uppdelningen är att teorin på området förutsäger att effekterna av sänkt utdelningsskatt på företagens investeringsbeteende och beteende i övrigt är olika beroende på företagets kapitalsituation. Ett företag med gott om kapital får ökade incitament att dela ut detta till ägarna. För ett företag med brist på eget kapital blir det dock förhållandevis billigare att emittera nytt aktiekapital och använda detta till investeringar.

Mot denna bakgrund jämför författarna utvecklingen vad avser investeringar, utdelningsbeteende och relaterade variabler på två olika sätt. Först studeras de två typerna av företag (fåmansbolag respektive aktiebolag med spritt ägande) var för sig, men med en uppdelning mellan företag med gott om kapital och brist på kapital. Därefter studeras huruvida skillnaden i utvecklingen mellan företag med gott om respektive brist på kapital har varit olika (en s.k. ”triple difference-in-difference”).

De empiriska resultaten ger stöd för de teoretiska förutsägelserna. Investeringarna utvecklas mer positivt bland företag med brist på kapital än bland företag med gott om kapital. Denna skillnad i utvecklingen är också mer påtaglig bland fåmansbolagen vilket tolkas som en effekt av att utdelningsskatten sänktes mer för dessa bolag.

Kompletterande analyser med samma ansats bidrar till att förstå vad som ligger bakom dessa resultat. En analys av den aggregerade investeringsutvecklingen tyder på att denna inte har påverkats varför sänkningen av utdelningsskatten främst har bidragit till att omfördela investeringarna från företag med gott om kapital till företag med brist på kapital. Andra kompletterande analyser visar att företagen med brist på kapital i större utsträckning har emitterat nytt kapital

[39] Alstadsaeter och Jacob (2014a) och (2014b) är tidigare och enklare analyser av effekterna på investeringar och värdeskapande.

än övriga företag. Dessutom har företag med gott om kapital utökat sina utdelningar mer än företagen med brist på kapital.

Sammantaget ger dessa resultat stöd för bedömningen att investeringarna har fått en effektivare sammansättning till följd av skattesänkningarna och att detta beror på företagens beteende vad avser investeringar, emittering av nytt kapital och utdelningspolitik. Detta betyder att det finns både effektivitets- och fördelningsaspekter på 3:12-reglerna och valet mellan dual och enhetlig beskattning. Vårt mer begränsade syfte är att studera konsekvenserna för den svenska inkomstfördelningen.

Utöver dessa specifika studier om inkomstomvandling och andra aspekter av de svenska 3:12-reglerna finns en mer omfattande litteratur inom offentlig ekonomi kring fördelar och nackdelar med dual och enhetlig beskattning. Sorensen (2005) ger en bra introduktion till denna litteratur som framhäver att det finns både för- och nackdelar med dual beskattning men att möjligheten till inkomstomvandling betecknas som dess ”akilleshäl”. Vidare finns några specifika studier om inkomstomvandling i andra länder. Pirttilä och Selin (2011) studerar den finska reform som införde dual beskattning fr.o.m. 1993. Deras resultat är att detta bidrog till inkomstomvandling bland egenföretagare. En färsk studie av förändringar i de spanska reglerna från 2007, som innebar att vissa typer av kapitalinkomster fick en lägre skattesats, tyder också på förekomst av inkomstomvandling, se Lopez-Laborda m fl. (2018).

2.5.3 3:12-reglernas fördelningsprofil

Vår utgångspunkt är utvecklingen av den svenska inkomstfördelningen såsom den beskrevs i inledningsavsnittet. Det är således frågan om individens disponibla inkomst utifrån det hushåll hen tillhör och efter justering för hushållets försörjningsbörda. Vi börjar med att undersöka var i denna inkomstfördelning individerna med utdelningsinkomster från fåmansföretag befinner sig (se tabell 2.2a). Andelen individer är hög i den högsta decilgruppen, särskilt under åren 2009 och framåt då nära 10 procent av höginkomsttagarna hade sådana utdelningsinkomster. De första åren på 2000-talet var andelen klart lägre, mellan 3 och 4 procent. På den undre inkomsthalvan är talen mycket låga och når inte något år upp till en procent. Tabell

2.2b visar även de genomsnittliga beloppen i de olika delarna av fördelningen. Beloppen är trivialt små i hela fördelningen upp till den högsta decilgruppen, där beloppen är betydande och dessutom stigande över tiden med en särskilt kraftig ökning från 2012 till 2013.

Dessa mönster kan sägas vara en spegelbild av de mönster vi visade i figur 2.7a och figur 2.8. Bidraget till den övergripande Gini-koefficienten från dessa utdelningsinkomster ökade från 2000 med särskilt påtagliga ökningar mellan 2005 och 2006 samt mellan 2012 och 2013; se figur 2.7a. Samma mönster återfinns i figur 2.8 som visar att dessa inkomster vuxit klart snabbare än medianinkomsten och särskilt 2005–2006 och 2012–2013.

Det är dock viktigt att betona att de ökade bidrag till Gini-koefficienten som visades i figur 2.7a och ökningen av utdelningsinkomster i den högsta decilgruppen i förhållande till medianinkomsten i figur 2.8 inte kan tolkas som effekter på inkomstfördelningen. De ökade utdelningsinkomsterna motsvaras rimligen av minskade inkomster från arbetsinkomster. Det blir då i stället skillnaden i skatt mellan dessa båda former av inkomster som utgör effekten. Därför bör man se det ökade bidraget till Gini-koefficienten (och motsvarande för den högsta decilgruppen) som en övre gräns för hur mycket dessa regler har bidragit till de ökade inkomstskillnaderna.

Vi har genomfört ytterligare en analys av de mer generösa reglerna för fåmansföretag. Vi ställer frågan vad som hade hänt med inkomstfördelningen om två regler som blivit mer generösa sedan 2006 inte hade ändrats. Vi antar att utdelningsskatten hade legat kvar på 30 procent och att den övre inkomstgränsen för förenklingsregeln hade legat kvar på 1,5 inkomstbasbelopp. Tanken med dessa förändringar är att de är tämligen marginella till sin karaktär och inte skulle ge upphov till ändrat beteende annat än att utdelningsinkomsterna inom ramen för förenklingsregeln hade beskattats som förvärvsinkomster snarare än blivit föremål för beskattning som förvärvsinkomst. Vi har använt simuleringsmodellen FASIT för dessa analyser. Skillnaderna mellan den faktiska och kontrafaktiska utvecklingen visade sig vara mycket små. För 2015 gick Gini-koefficienten gick ned med 0,003 och den högsta decilgruppens disponibla inkomster i förhållande till medianpersonens disponibla inkomst gick ned från 2,92 till 2,88.

Dessa resultat kan troligen förklaras av att förenklingsregeln trots allt inte betyder så mycket, utan att ett litet antal inkomsttagare

står för den största delen av de samlade utdelningsinkomsterna. Att så är fallet stöds av tabell 2.2c som visar antalet individer med inkomster med olika utdelningsbelopp. De allra flesta har utdelningsinkomster som ligger inom ramen för förenklingsregeln men ett växande antal individer har utdelningsinkomster på en klart högre nivå.

Tabell 2.1a Andelen inkomsttagare med utdelningsinkomster från fåmansbolag i olika delar av inkomstfördelningen

Procent

	Percentil 0–10	Percentil 10–50	Percentil 50–90	Percentil 90–100
2000	0	0,06	0,57	2,82
2001	0,09	0,13	0,45	3,01
2002	0,07	0,11	0,53	3,37
2003	0,03	0,07	0,48	3,55
2004	0,05	0,11	0,53	3,38
2005	0,05	0,09	0,52	3,27
2006	0,18	0,15	0,89	5,88
2007	0,04	0,17	1,07	5,96
2008	0,03	0,21	1,09	7,48
2009	0,04	0,22	1,05	8,07
2010	0,02	0,23	1,25	8,96
2011	0,08	0,15	1,33	8,23
2012	0,02	0,18	0,93	7,63
2013	0,05	0,16	1,33	8,86

Källa: Egna beräkningar från SCB:s data.

Tabell 2.2b Utdelning från fåmansbolag, genomsnitt per inkomstgrupp

Tusental kronor, 2013 års priser

	Percentil 0–10	Percentil 10–50	Percentil 50–90	Percentil 90–100
2000	0,0	0,0	0,2	10,0
2001	0,0	0,0	0,1	4,1
2002	0,0	0,0	0,1	4,5
2003	0,0	0,0	0,1	6,5
2004	0,0	0,0	0,2	6,7
2005	0,0	0,0	0,1	3,9
2006	0,0	0,1	0,3	20,7
2007	0,0	0,0	0,5	19,3
2008	0,0	0,1	0,5	17,8
2009	0,0	0,1	0,6	23,8
2010	0,0	0,1	0,7	22,5
2011	0,0	0,1	1,0	24,3
2012	0,0	0,8	0,7	20,3
2013	0,0	0,8	0,9	34,6

Källa: Egna beräkningar från SCB:s data.

Tabell 2.2c Antal individer med inkomster från utdelning från fåmansbolag efter utdelningens storlek.

Tusental individer, 2013 års priser

	–50 tkr	50–100 tkr	100–150 tkr	150–200 tkr	200–250 tkr	250 tkr–	Totalt antal individer	Totalt belopp mdr kr
2000	33,2	5,1	1,8	2,2	0,5	3,8	46,7	9,3
2001	36,2	5,7	1,7	0,9	0,6	2,2	47,3	4,0
2002	37,4	5,4	2,8	0,9	1,1	4,8	52,4	4,4
2003	34,0	6,7	3,8	0,8	0,9	4,4	50,6	6,3
2004	35,1	6,0	2,6	1,4	1,3	6,0	52,5	6,6
2005	34,0	8,5	2,4	1,0	1,1	3,9	50,8	4,0
2006	52,2	14,2	5,1	2,6	2,2	14,3	90,7	19,8
2007	44,7	25,3	7,6	3,0	3,7	13,5	97,8	19,3
2008	59,9	30,3	12,5	5,9	3,3	11,8	113,8	18,0
2009	47,6	29,4	11,3	6,3	6,7	17,7	118,9	23,9
2010	60,8	32,9	10,4	7,8	4,7	19,1	135,8	23,3
2011	40,5	38,4	18,2	8,6	5,3	19,9	130,9	26,2
2012	35,9	36,3	9,8	7,8	4,4	18,1	112,3	21,7
2013	43,8	41,9	13,0	12,5	4,4	23,6	139,2	36,2

Källa: Egna beräkningar från SCB:s data.

2.6 Mätningen av kapitalinkomster i den svenska statistiken: en kritisk granskning

Vi har fokuserat på kapitalinkomsternas betydelse. Det finns därför anledning att understryka hur dessa inkomster definieras i statistik över inkomstfördelningen. Den huvudsakliga källan till den svenska inkomststatistiken är data från inkomstdeklarationerna, varför skattereglerna kommer att påverka statistikens innehåll. Vi har skiljt mellan två typer av kapitalinkomster. Den ena är räntor och utdelningar av olika slag. Den andra är realiserade kapitalvinster, dvs. vinster i samband med försäljning av främst aktier och fastigheter. Ingendera är problemfri. Vi ska därför granska hur den svenska inkomststatistiken mäter kapitalinkomster utifrån ett principiellt riktmärke, nämligen det klassiska inkomstbegrepp som förknippas med bland andra den svenske nationalekonomen David Davidsson: ”inkomst under en viss period är den konsumtion en person har råd med under perioden utan att möjligheterna till framtida konsumtion försämras”. Den senare delen av definitionen kan även formuleras som ”utan att den reala förmögenheten försämras”. Ofta förknippas också detta inkomstbegrepp med ekonomerna Haig och Simons och kallas därför ofta Haig-Simons inkomstbegrepp.

Vi granskar således den offentliga inkomststatistikens definitioner, vilka bygger på data från deklarationsprocessen, gentemot detta begrepp. Även om skatterna syftar till att utjämna de inkomster som är relevanta för svenska folkets ekonomiska levnadsvillkor måste skattesystemet också ta andra hänsyn såsom ekonomisk effektivitet och administrativ enkelhet. De uppmätta inkomster som härstammar från en skattedeklarationsprocess kan därför mycket väl avvika från inkomster som är relevanta för att bedöma individens och hushållets ekonomiska standard.

2.6.1 Räntor och utdelningar

För räntor och utdelningar är det viktigt att framhålla att det är de nominella värdena som beskattas och inkluderas i statistiken. Utifrån det klassiska inkomstbegreppet skulle det vara de reala kapitalinkomsterna efter korrigering för den del av inkomsten som kan sägas vara kompensation för den under året rådande inflationen.

Inflationen har ju reducerat det reala värdet av kapitaltillgången och därmed också reducerat möjligheterna till framtida konsumtion.

En sådan korrigering kräver dock information om de bakomliggande kapitalvärden som kapitalinkomsten hänför sig till, information som i regel saknas. Avsaknaden av inflationskorrigering och användandet av nominella värden kan särskilt ha betydelse när man jämför perioder med hög inflation med perioder med låg inflation, vilket vi gör när vi studerar utvecklingen från 1975 till 2013. Särskilt åren 1975–1981 och 1990–1991 var inflationen hög, kring 10 procent mot bara ett par procent och som högst 3,4 procent sedan 1994. Det är således möjligt att inkomstfördelningens trender inom länder skulle se annorlunda ut om kapitalinkomsterna inflationsjusterades. Det är inte helt självklart i vilken riktning trenderna skulle påverkas. Vår gissning är dock att inkomstskillnaderna överskattades under perioden med hög inflation, medan de har varit mer rättvisande sedan mitten av 1990-talet då inflationen varit låg. Att inkomstskillnaderna överskattades under perioden med hög inflation skulle då förklaras av att en del av de ojämnt fördelade kapitalinkomsterna egentligen inte var att betrakta som reala inkomster utan som inflationskompensation. Om denna bedömning är korrekt har uppgången i inkomstskillnaderna sedan början av 1990-talet underskattats i den befintliga statistiken eftersom skillnaderna skulle ha börjat från en lägre nivå.

Utvecklingen från hög till låg inflation har dock varit gemensam för de flesta länder som vi brukar jämföra den svenska inkomstfördelningen med. Därför behöver denna problematik inte nödvändigtvis påverka jämförelser mellan länder så mycket. Men i den mån som länder skiljer sig åt i inflationstakt är detta en felkälla som idealt skulle kräva en mer noggrann analys.

2.6.2 Realiserade kapitalvinster

För realiserade kapitalvinster kan man först fråga sig hur man ska se på kapitalvinster i allmänhet, dvs. oavsett om de har realiserats eller ej. Rent principiellt är det rimligt att inkludera sådana i ett välfärdsrelevant inkomstbegrepp. Med den klassiska inkomstdefinitionen ovan som utgångspunkt är det uppenbart att kapitalvinster skall räk-

nas som inkomst, och att på motsvarande sätt kapitalförluster skall räknas som negativ inkomst.

De kapitalvinster som realiseras under ett år överensstämmer dock i regel inte med de faktiska kapitalvinsterna under året. Till en del kan de realiserade vinsterna även avse ackumulerad värdestegring från tidigare år vilka deklareras i samband med den försäljning som skett under året och därmed kommer med i den registerbaserade inkomststatistiken för försäljningsåret. En sådan fördröjning mellan faktiska och deklarerade kapitalvinster förstärks om det – som i Sverige i fallet vinst vid försäljning av egna hem – är möjligt att skjuta upp beskattningen; inkomsten kommer vid sådan uppskjutning också att skjutas framåt till det år då vinsten tas upp till beskattning.

En egenhet med realiserade kapitalvinster är att de tenderar att variera kraftigt över tiden; de varierar över konjunkturen men kan också bli extra stora vissa år, exempelvis år då det finns speciella incitament – såsom förväntade förändringar av skattereglerna – att realisera värdeökningar i aktier eller fastigheter. Det framkom tydligt i avsnitt 2.3 att inkomstspridningen var särskilt hög vissa år och att dessa år kännetecknas av stora realiserade kapitalvinster.

Tabell 2.3 ger en bild av de realiserade kapitalvinsterna med uppdelning på vinster av försäljning av fastigheter och värdepapper för de svenska hushållen under åren 2007 till 2015. Vinsterna var särskilt höga 2007 men båda typerna av vinster föll sedan under finanskrisen. Därefter har båda typerna av vinster återhämtat sig. Kapitalvinsterna av fastigheter var något högre 2015 än 2007 vilket inte var fallet med vinsterna av avyttring av värdepapper. Kapitalvinsterna av fastigheter har genomgående varit högre än vinsterna av värdepapper men båda typerna av vinster är av betydande storleksordning och variationer i någon av dessa kan således också ge betydande utslag i den övergripande inkomstfördelningen. Tabellen visar också vinsterna brutto och netto (dvs. efter förluster). Skillnaden mellan brutto och netto är obetydlig för fastigheter men inte för värdepapper.

Tabell 2.2 Realiserade kapitalvinster för svenska hushåll

Miljarder kronor, 2015 års priser

	Totala kapitalvinster brutto	Totala kapitalvinster netto	Varav fastigheter, brutto	Varav fastigheter, netto	Varav värdepapper, brutto	Varav värdepapper, netto
2007	223,4	196,3	110,2	108,8	113,2	87,4
2008	132,0	95,4	74,6	72,7	57,4	22,7
2009	121,6	94,4	77,8	75,2	43,8	19,2
2010	146,5	123,5	94,3	92,0	52,2	31,5
2011	137,5	111,0	83,8	80,9	53,7	30,1
2012	119,0	98,1	77,6	73,8	41,3	24,3
2013	134,4	114,8	85,7	81,6	48,7	33,2
2014	171,9	154,4	111,4	107,6	60,4	46,8
2015	228,5	210,5	144,2	140,9	84,4	69,6

Källa: Beräkningar från SCB.

Det finns en inflationsproblematik även kring realiserade kapitalvinster och denna problematik hänger samman med skattereglerna för dessa vinster. Statistiken är baserad på de skattepliktiga vinsterna. Den svenska skattereformen, som började gälla 1991, innebar stora förändringar som medför att tolkningen av realiserade kapitalvinster i den svenska statistiken är olika fram till 1990 och därefter.

Vid försäljning av fastigheter var det fram t.o.m. 1990 tillåtet att räkna upp inköpspriset med inflationen när den skattepliktiga vinsten beräknades. I praktiken var det således den reala realiserade vinsten som togs upp som inkomst i deklarationen. Fram till 1990 lades denna vinst till övriga förvärvsinkomster och skattesatsen baserades på summan av förvärvs- och kapitalinkomster. Om man betraktade kapitalinkomsterna som ”marginella” på toppen av den samlade inkomsten blev skattesatsen på kapitalinkomster således hög. Sedan 1991 medges inte någon inflationsjustering av inköpspriset men i stället har skattesatsen varit lägre. Fram t.o.m. 1994 fanns en schablonregel som gjorde det möjligt att sätta inköpsvärdet till 70 procent av försäljningsvärdet och beskatta den deklarerade nettovinsten till 30 procent.[40] Reglerna ändrades 1995 då 50 procent av den nominella vinsten betraktades som beskattningsunderlag och beskattades

[40] Därmed blev skatten en omsättningsskatt på 9 procent av försäljningsvärdet. Andersson (1991) visar att schablonregeln redan efter en kort innehavstid blev förmånligare än grundregeln.

till 30 procent, dvs. skattesatsen blev 15 procent av den nominella vinsten.

Nästa ändring kom att gälla fr.o.m. 2001 då två tredjedelar av vinsten betraktades som beskattningsunderlag och beskattades med 30 procent, dvs. skattesatsen blev 20 procent av den nominella inkomsten. Gränserna höjdes ytterligare fr.o.m. 2008 så att skattesatsen blev 22 procent av den nominella inkomsten.[41] I inkomststatistiken är det dock inte beskattningsunderlaget som räknas som individens inkomst (före skatt) utan den nominella vinsten.

Innebörden av denna utveckling är att de realiserade kapitalinkomsterna fick en annan karaktär 1991. De övergick från att vara beräknade i reala termer till att bli beräknade i nominella termer. Det är därför troligt att en del av kapitalvinsterna i den offentliga inkomststatistiken sedan 1991 inte har varit reella och därför heller inte enligt Haig-Simons inkomstbegrepp borde ha betraktats som inkomst. Även om det finns anledning tro att flertalet deklarerade kapitalvinster av fastigheter också har varit reala vinster så kan man inte utesluta att det förekommit fall där den nominella vinsten varit positiv och därmed beskattats trots att den underliggande reala vinsten varit negativ, dvs. utgjort en förlust. Det torde också ha funnits fall där den reala vinsten varit låg i förhållande till den nominella och att därför skattesatsen på den reala vinsten kommit att överstiga 100 procent.

En ytterligare förändring är att borttagandet av schablonregeln vid försäljning av egna hem innebar ett skift i serien fr.o.m. 1995 så att en större andel av den nominella vinsten kom att räknas som inkomst.

Även kapitalvinsterna vid försäljning av värdepapper har fått en annan innebörd fr.o.m. 1991. Fram t.o.m. 1990 fanns nämligen en regel som innebar att enbart 40 procent av vinsten vid försäljning av värdepapper som hade innehafts under två år eller längre behövde tas upp till beskattning, medan hela (den nominella) vinsten skulle beskattas när innehavet understigit två år.[42] Om dessa vinster sedan

[41] Dessa skattesatser avser försäljning av egna hem. Sedan 1995 har 90 procent av den nominella vinsten vid försäljning av närings- och hyresfastigheter utgjort beskattningsunderlag. Dessa vinster har inte varit försumbara men klart lägre än vinsterna av försäljning av egna hem. Skattestatistisk årsbok för år 2003 rapporterar att under inkomståret 2001 var värdet av försäljning av bostadsfastigheter 28,8 miljarder kronor jämfört med 17,5 miljarder kronor för bostadsrätter och 7,0 miljarder kronor för näringsfastigheter.

[42] Andelen 40 procent hade gällt sedan 1976, dessförinnan gällde andra tal vilka dock sedan 1951 varit lägre än 100 procent. Se Johansson et al. (2015) för närmare information och analys.

lades på toppen av övriga förvärvsinkomster kom den marginella skattesatsen i den tidens enhetliga skattesystem att bli mycket hög. Från och med 1991 innebar reglerna att en större del av den nominella realiserade kapitalvinsten skulle tas upp till beskattning och därmed räknas som inkomst medan skattesatsen blev klart lägre.

Sammanfattningsvis är det svårt att säga om det är bäst att inkludera eller exkludera realiserade kapitalvinster i ett välfärdsrelevant inkomstmått för fördelningsanalyser. Att de inte beaktas vid internationella jämförelser är naturligt då sådan information saknas för vissa andra länder. I studier och rapporter som enbart fokuserar på Sverige har det dock varit vanligt att inkludera sådana vinster. Ett argument för att göra så är att det finns en systematik i dessa vinster. Om det hade varit så att vinsterna varit tillskott till övriga inkomster som fördelats slumpmässigt och oberoende av övriga inkomster – dvs. att de i statistisk mening hade varit brus eller ”white noise” – så hade vinsterna jämnat ut sig över tiden och inte bidragit till några skillnader i livsinkomster. Det har dock visat sig att dessa vinster främst tillfaller personer som både samma och närliggande år har förhållandevis höga inkomster.[43] Mot detta kan invändas att dessa inkomster sedan 1991 innehåller ett – troligen stigande – mått av ”inflationsluft”, dessutom i en omfattning som inte går att fastställa med hjälp av tillgängliga data. Våra analyser som visar ett ökande bidrag till inkomstskillnaderna från realiserade kapitalvinster måste därför tolkas med försiktighet.

2.6.3 Förskjutningar mellan sparformer

Vårt syfte är att göra jämförelser över tiden. Om hushållens sparformer och skatteregler förändras över tiden kan detta ge upphov till förskjutningar mellan olika former av kapitalinkomster och i vissa fall kan då också den samlade bilden av kapitalinkomsternas bidrag till disponibla inkomster påverkas på ett sätt som ger missvisande slutresultat.

Ett uppenbart exempel är om en sparform övergår från att ha varit skattebefriad till att vara skattepliktig. Detta var fallet med allemanssparandet som infördes den 1 april 1984 och var helt skattebefriat

[43] Se diskussionen i Björklund & Jäntti (2011) som baseras på resultaten i Roine & Waldenström (2011).

fram t.o.m. 1990. Därmed kom avkastningen på detta sparande inte heller med i den registerbaserade inkomststatistiken. Det fanns två alternativa sparformer, nämligen allemansspar som var sparande på konton och allemansfond som var sparande i fonder. För det senare alternativet var inte bara utdelningarna utan även de realiserade kapitalvinsterna skattefria. Den stora skattereformen som trädde i kraft 1991 innebar en allmän breddning av skattebaserna och då infördes även skatt på detta sparande. Skatten på utdelningar var 20 procent under 1991 och 1992, men höjdes 1993 till den allmänna nivån för kapitalinkomster, nämligen 30 procent. Kapitalvinsterna i dessa fonder var lägre beskattade än övriga kapitalvinster fram t.o.m. 1996. Under 1996 blev det klart att allemansfonder fr.o.m. det kommande året skulle beskattas på samma nivå som övriga kapitalvinster. Detta gav upphov till stora realiseringar under 1996 av vinster gjorda i allemansfonder (Skattestatistisk årsbok 2007). Från och med 1998 upphörde allemanssparandet som särskild sparform och kom skattemässigt att behandlas som andra sparkonton respektive fonder. Vid denna tidpunkt var hushållens behållning i dessa fonder betydande. SOU 1994:50 redovisar att behållningen var drygt 60 miljarder vardera på ”allemansspar” respektive ”allemansfonder”. För reavinster var det således stora belopp som kom att bli föremål för beskattning under loppet av 1990-talet. Eftersom reavinster tenderar att vara mycket ojämnt fördelade innebär denna skatteförändring att inkomststatistiken uppvisar en skenbar ökning av inkomstskillnaderna till följd av att en större andel av de faktiska realiserade vinsterna redovisas.

Sammantaget innebär denna utveckling att tidigare obeskattade utdelningar och reavinster kom att inkluderas i inkomststatistiken fr.o.m. 1991. Det skift i serien för inkomstfördelning som vi noterade ovan förklaras delvis av detta.[44] Det är här viktigt att notera vilka konsekvenserna blir av att tidigare obeskattade inkomster, som därför inte heller inkluderats i inkomstfördelningsstatistiken, görs skattepliktiga. Vi utgår här från att dessa inkomster är ojämnt fördelade till förmån för höginkomsttagare. När dessa personer får skatta för sina tidigare obeskattade inkomster sjunker deras reella disponibla inkomst eftersom de får betala en skatt de tidigare slapp. Det

[44] Skiftet beror även på andra breddningar av inkomstbegreppen. Detta arbete från SCB:s sida är tyvärr inte tillräckligt dokumenterat för att vi ska kunna avgöra hur mycket som beror på hanteringen av allemanssparandet.

betyder att den reella inkomstfördelningen blir jämnare. Men när inkomststatistiken baseras på beskattade inkomster kommer de uppmätta inkomsterna att blir mer ojämnt fördelade eftersom nettot av inkomsterna i statistiken tillräknas höginkomsttagarna. Detta är mycket olyckligt när fokus ligger på förändringar av inkomstfördelningen. Om fokus i stället ligger på att få fram den bästa möjliga skattningen av de reella inkomstskillnaderna uppnås en förbättring när obeskattade inkomster görs skattepliktiga.

Vi fortsätter med att diskutera *privata pensionsförsäkringar*. Sådana försäkringar har onekligen varit en sparform som utgjort ett substitut till andra sparformer såsom fonder av olika slag. Men sparande i privata pensionsförsäkringar genererar inga deklarerade kapitalinkomster för individen. Avkastningen på sådant sparande beskattas av försäkringsbolaget och nettoavkastningen läggs till pensionskapitalet som sedan i framtiden betalas ut som pension och beskattas som förvärvsinkomster. Till detta kommer att premierna till pensionen varit avdragsgilla vid beskattningen av förvärvsinkomster. Detta kallas ibland för principen om uppskjuten beskattning.[45]

Under en längre tid har det avdragsgilla reala beloppet sjunkit. Under 2014 var beloppet 12 tkr, under 2015 var det 1,8 tkr och under 2016 hade det avvecklats helt[46].

Med en strikt tillämpning av Haig-Simons inkomstbegrepp skulle själva sparandet till sådan försäkring – dvs. avdraget – inte påverka inkomsten och inte heller den senare utbetalningen av pensionen. Däremot skulle den reala avkastningen på detta sparande räknas som (kapital)inkomst. Här tillämpar dock SCB en mer pragmatisk ansats så att avdragen reducerar inkomsten och pensionsutbetalningen räknas som pensionsinkomst.[47]

Till skillnad från de flesta andra sparformer kommer privata pensionsförsäkringar även att påverka tidsprofilen på förvärvsinkomsterna. Därmed kommer troligen också fördelningen av de årsvisa disponibla inkomsterna att ändras. Premien till en privat pensionsförsäkring var avdragsgill, vilket innebar att den försäkrades upp-

[45] Se Järliden Bergström m.fl. (2010) för en ingående analys.
[46] Avdragsrätten, som infördes i samband med lagstiftning från 1950, var till en början obegränsad men 1976 begränsades den till tio procent av inkomsten upp till 20 basbelopp, dock maximalt ett basbelopp, 1995 till ett halvt basbelopp, och 2008 till högst 12 000 kronor.
[47] Detsamma kan sägas om studielån och återbetalningen av sådana lån vilka räknas som positiv respektive negativ inkomst av SCB.

mätta bruttoinkomst reducerades med premien.[48] Till detta kom att avdraget gav upphov till en lägre skatt, varför den disponibla inkomsten minskade mindre än bruttoinkomsten. Senare i livet när pensionen betalas ut är denna pension skattepliktig varför den försäkrades uppmätta disponibla inkomst då stiger. Även i ett tvärsnitt av individer – som HEK utgör – är det möjligt att denna egenskap hos privata pensionsförsäkringar hade en utjämnande effekt på fördelningen av de disponibla inkomsterna. Avdragen skedde troligen under en period i livet då inkomsterna var särskilt höga, medan pensionerna delades ut då inkomsterna i övrigt vara låga. De flesta andra sparformer har inte denna effekt.

Vi illustrerar utvecklingen av privata pensionsförsäkringar i Sverige i figur 2.15. Figuren visar avdragets storlek samt erhållen utbetalad pension per vuxen person i hushållet från 1995 till och med 2015. För att få en bild av storleksordningen relaterar vi avdragets och pensionens storlek till nivån på den disponibla inkomsten per vuxen person. Avdraget och pensionen är dock beräknade brutto, dvs. före skatt. Beloppen är också omräknade till 2015 års prisnivå. För att också få en bild av fördelningsprofilen av avdragen och utbetalad pension redovisar vi disponibel inkomst, avdragets storlek samt utbetalad pension per vuxen person i den undre halvan av inkomstfördelningen (p0-p50), den övre halvan exklusive den högsta tiondelen (p50-p90) samt bland de tio procenten med den högsta disponibla inkomsten (p90-p100). Inkomstfördelningen är här definierad på samma sätt som i etablerad fördelningsanalys, dvs. med beaktande av hushållets försörjningsbörda med hjälp av samma ekvivalensskala som i grundanalysen.

Figur 2.15 visar flera mönster hos de privata pensionsförsäkringarna. Både avdragen och pensionerna höll jämna steg med disponibel inkomst fram t.o.m. 2001. Under denna period motsvarade avdragen ca 2 procent av disponibel inkomst i den högsta decilgruppen medan pensionerna här motsvarade ca 3 procent. Därefter har avdragen sjunkit ganska kraftigt i både absoluta tal och som andel av disponibel inkomst. År 2015, då avdragsrätten var mycket liten, var beloppen som väntat obetydliga. Även de utbetalade pensionerna har sjunkit, särskilt relativt de disponibla inkomsterna och särskilt i

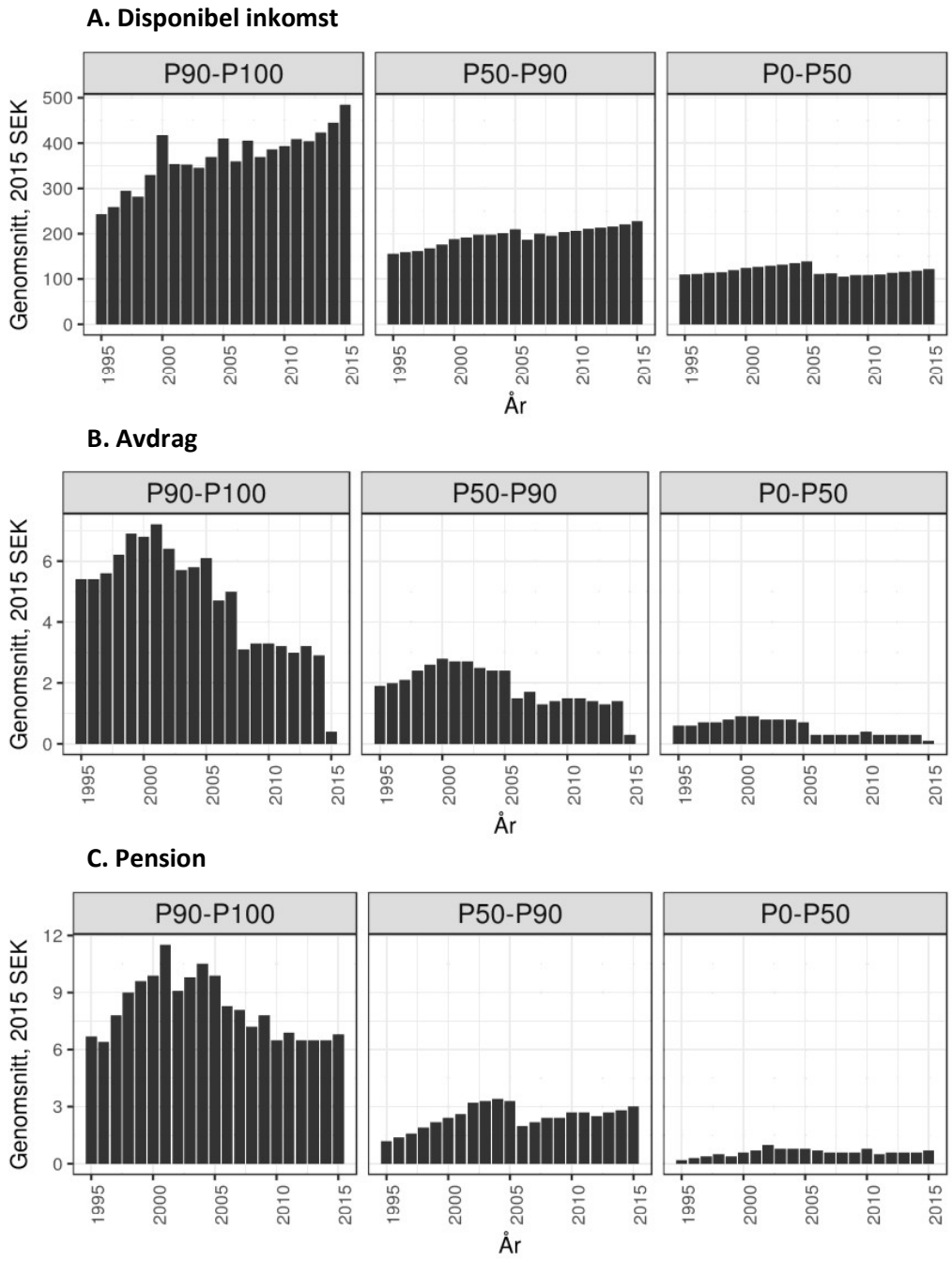
[48] Rent tekniskt behandlas den avdragsgilla premien för privata pensionsförsäkringar av SCB (och därmed också i våra analyser) som en negativ transferering. Detta kan ha viss betydelse när man studerar utvecklingen av transfereringarnas fördelningsprofil, men för våra syften saknar detta betydelse.

den högsta decilgruppen. De har dock inte sjunkit lika snabbt, vilket är förväntat då dessa utbetalningar motsvarar sparande som kan ha skett långt tillbaka i tiden. År 2015, när avdragen i stort sett var borta, utbetalades pensioner motsvarande drygt en procent av disponibel inkomst i den övre delen av fördelningen och motsvarande nästan en procent i den undre halvan av fördelningen. Eftersom det är avdragen som drar ned disponibel inkomst medan pensionerna höjer den och fördelningen är som den är innebär detta att den del av systemet som ökar inkomstskillnaderna fortfarande lever kvar i den svenska ekonomin. Under de kommande åren kommer dock denna effekt på inkomstfördelningen att successivt avta och till slut helt försvinna.

Ett annat mönster som framgår av figuren är att beloppen för de utbetalade pensionerna är klart högre än beloppen för avdragen. Detta kan förklaras med att de sparade beloppen har haft en avkastning fram till pensioneringen och att sparandet skett under en längre period än utbetalningarna. Däremot kan det vara något förvånande att fördelningsmönstret för pensionerna är i stort sett detsamma som för avdragen, nämligen med en stark koncentration till den högsta decilgruppen. Man hade kunnat förvänta sig att pensionerna betalas ut när övriga inkomster är riktigt låga så att dessa hamnar längre ned i fördelningen. Det är därför inte självklart att de privata pensionsförsäkringarna rent mekaniskt ledde till mer jämnt fördelade disponibla inkomster. Däremot förefaller de återstående utbetalningarna av pension från detta system under de sista åren i figuren liksom under kommande år bidra till ökade inkomstskillnader.

Figur 2.15 Disponibel inkomst, avdrag för privata pensionsförsäkringar, och erhållen privat pension per vuxen person i hushållet i olika delar av inkomstfördelningen

Tusental kronor, 2015 års priser

Källa: Egna beräkningar från SCB:s data.

Det framgår således klart att det avdragsgilla sparandet i privata pensionsförsäkringar successivt har avvecklats i Sverige under senare år och att det är helt borta fr.o.m. 2016.[49] Denna sparform har således inte gett upphov till några redovisade kapitalinkomster för hushållen utan avkastningen på detta sparande har betalats ut som pension senare i livet och då beskattats som en del av övriga förvärvsinkomster. Det mest troliga är att bortfallet av denna sparform har inneburit att hushållen gått över till andra sparformer. Dessa sparformer kan mycket väl lyda under helt andra skatteregler och därmed ge upphov till redovisade kapitalinkomster i den svenska inkomststatistiken. Dessutom kan de nya sparformerna ha andra effekter på fördelningen av disponibla inkomster än vad de privata pensionsförsäkringarna hade. Vi övergår nu till att diskutera andra sparformer som kan ha ersatt privata pensionsförsäkringar. Frågan blir då hur dessa alternativa sparformer hanteras i inkomststatistiken och hur de kan tänkas påverka kapitalinkomsternas relativa betydelse samt fördelningen av de disponibla inkomsterna.

En möjlighet är att de privata pensionsförsäkringarna har ersatts av *löneväxling*. Detta innebär att den anställde kommer överens med sin arbetsgivare om sänkt lön som kompenseras med motsvarande inbetalning till ett försäkringskonto inom ramen för tjänsteförsäkringarna. Denna lösning har samma egenskaper som en privat pensionsförsäkring. Bruttoinkomsten sänks under inkomståret men detta kompenseras med att inkomstskatten också blir lägre. Försäkringsbolaget betalar avkastningsskatten, vilket innebär att sparandet inte genererar några kapitalinkomster för individen. Det ackumulerade sparandet inklusive avkastningen betalas senare i livet ut som pensionsinkomst och beskattas då som förvärvsinkomst. Såvitt vi kan bedöma är det inte möjligt att uppskatta omfattningen av sådan löneväxling och särskilt inte om den kan ha ersatt nedgången av sparandet i privata pensionsförsäkringar. Men i den utsträckning som löneväxling har ersatt privata pensionsförsäkringar har de inte påverkat karaktären på kapitalinkomster och de disponibla inkomsternas fördelning över tiden.

Ytterligare en möjlig ersättning för privata pensionsförsäkringar är *kapitalförsäkringar*. Här är den inbetalade premien inte avdragsgill

[49] Däremot är själva sparformen inte formellt avvecklad. Det kan fortfarande förekomma visst sparande av detta slag, men det är inte avdragsgillt. Till detta kommer, vilket framgår av texten, att det finns betydande sparade medel i systemet som kommer att generera framtida skattepliktiga pensionsutbetalningar.

och den utbetalade försäkringsförmånen är inte heller skattepliktig. Detta innebär att denna sparform inte omfördelar förvärvsinkomster över tiden på det sätt som är fallet med privata pensionsförsäkringar. Avkastningen på sparandet beskattas av försäkringsbolaget, vilket innebär att denna sparform liksom privata pensionsförsäkringar inte genererar några uppmätta kapitalinkomster hos individen.

Det kan vara instruktivt att jämföra sparande i kapitalförsäkringar med mer konventionellt sparande i bankkonton och enskilda aktier. Sådant sparande är ju heller inte avdragsgillt. Däremot betalar individen skatt på ränta respektive utdelning och denna skatt respektive kapitalinkomst kommer att noteras i inkomststatistiken. Det framstår dock inte som rimligt att sådant sparande i någon större utsträckning har ersatt privat pensionssparande.

Det är också möjligt att det skett en övergång mot mer sparande i *aktiefonder*. Beskattningen av sådana fonder är helt baserad på de realiserade vinsterna. Det betyder att utdelningarna från de i fonden ingående aktierna läggs till fondens värde och beskattas av individen som kapitalinkomst vid realisationen av fonden.

En sparform som särskilt de kommande åren kan få stor betydelse för tolkningen av kapitalinkomster i den svenska inkomststatistiken är *investeringssparkonto*, som infördes 2012. På ett sådant konto kan olika finansiella instrument samt andelar i en värdepappersfond eller en specialfond förvaras. Avkastningen av sparande på investeringssparkonto är föremål för schablonbeskattning. Det innebär att kontoinnehavaren inte ska redovisa (realiserade eller icke-realiserade) kapitalvinster och annan avkastning på finansiella instrument och kontanta medel som förvaras på ett investeringssparkonto. På motsvarande sätt får kapitalförluster och utgifter på sådana tillgångar inte dras av. I stället ska kontoinnehavaren i inkomstslaget kapital ta upp en schablonmässigt beräknad intäkt. Denna intäkt baseras på marknadsvärdet på de tillgångar som förvaras på investeringssparkontot under det aktuella beskattningsåret och kontoinnehavarens egna inbetalningar till kontot under året; detta är kapitalunderlaget. Schablonintäkten beräknas genom att kapitalunderlaget multipliceras med statslåneräntan vid utgången av november månad närmast före det aktuella kalenderåret ökad med en procentenhet (tidigare 0,75 procentenheter). Schablonintäkten ska dock (fr.o.m. inkomståret 2017) beräknas till lägst 1,25 procent av kapitalunderlaget. Den

beräknade schablonintäkten tas upp som inkomst i inkomstslaget kapital och beskattas med 30 procent. Detta betyder att sparformen (för aktier) är särskilt gynnsam när börsen går upp men ogynnsam när börsen går ned. En av de stora fördelarna med denna sparform är dock att realiserade vinster vid omplaceringar inom investeringssparkontot inte ger upphov till kapitalvinstbeskattning.

En ökad betydelse av investeringssparkonton för hushållens sparande får flera konsekvenser för den inkomststatistik som svenska fördelningsanalyser bygger på. Det faktum att schablonintäkten baseras på statslåneräntan utan någon hänsyn till den faktiska avkastningen på de värdepapper som finns på kontot innebär att det uppstår en avvikelse mellan den skattepliktiga kapitalinkomst som kommer att ingå i inkomststatistiken och individens faktiska kapitalinkomst. Det är möjligt att dessa avvikelser tar ut varandra över tiden och att ett genomsnitt över, säg, en konjunkturcykel ger en större överensstämmelse mellan skattemässig och verklig kapitalinkomst. Detta är ett argument för att använda längre tidsperioder för att bedöma inkomstfördelningen. Avvägningen mellan årsinkomst och inkomster över längre tidsperioder rymmer dock också många andra argument och vi behandlar här inte denna problematik.

En annan konsekvens följer om investeringssparkonton får ökad betydelse i förhållande till andra sparformer med andra skatteregler. Det är fullt möjligt att det kommer att bli vanligare att bygga upp och placera aktiefonder på ett investeringssparkonto i stället för att äga renodlade aktiefonder. Då kommer det att ske en överföring av kapitalinkomster från realiserade kapitalvinster till ränteinkomster. Eftersom de förra inte ingår vid internationella jämförelser kan en sådan utveckling göra de internationella jämförelserna missvisande.

Det är också möjligt att investeringssparkonton redan har ersatt sparande i kapitalförsäkringar och kommer att göra så i högre utsträckning i framtiden. Dessa sparformer har egentligen betydande likheter när det gäller skattenivån. Den mest centrala skillnaden är rent skatteteknisk. För kapitalförsäkringar är det försäkringsbolaget som betalar in skatten, medan det för investeringssparkonton är individen som betalar skatten genom att påföras en schablonintäkt i deklarationen. Därför kommer avkastning från investeringssparkontona med i den deklarationsbaserade fördelningsstatistiken medan avkastning från kapitalförsäkringar inte gör det. En förskjutning av sparande från kapitalförsäkringar till investeringssparkonton kom-

mer därför att ge en skenbart ökad betydelse för kapitalinkomster i fördelningsstatistiken. Att en förskjutning av sparande från kapitalförsäkringar till investeringssparkonton är sannolik stöds också av att de senare har vissa marginella fördelar gentemot de förra. Den enskilde spararen kan exempelvis kvitta schablonintäkten på sitt investeringsparkonto mot andra förluster och utgifter i inkomstslaget kapital. Detta är inte möjligt för avkastningen på kapitalförsäkringar som ju ligger hos försäkringsbolaget.

För att tydliggöra kopplingen mellan reglerna för investeringssparkonton och fördelningsstatistiken är det också instruktivt att begrunda effekterna av den höjning av schablonräntesatsen som ingår i regeringens budgetförslag hösten 2017. Denna höjning kommer att leda till att kontoinnehavarna får betala en högre skatt. Deras verkliga avkastning påverkas inte men de kommer att få sänkt disponibel inkomst via högre skatt. Däremot kommer fördelningsstatistiken att redovisa högre disponibla inkomster för dessa personer eftersom denna statistik kommer att tilldela dessa personer schablonintäkten minus skatten. Eftersom skatten är 30 procent kommer den uppmätta disponibla inkomsten att öka med 70 procent av den höjda schablonintäkten. Om vi utgår från att kontoinnehavarna överlag är höginkomsttagare kommer således en politisk reform som *minskar* skillnaderna i verklig disponibel inkomst att i den svenska fördelningsstatistiken ge upphov till ökade skillnader i disponibel inkomst.

Tabell 2.4 visar utvecklingen av totala inkomster av räntor och utdelningar under perioden 2000–2015 samt de schablonintäkter som erhållits från investeringssparkonton liksom från investeringsfonder. De totala inkomsterna av räntor och utdelningar ökade från 42,5 till 91,3 miljarder kronor (i 2015 års priser) från 2000 till 2008, varefter de föll under finanskrisen. De senaste åren har de dock stigit igen och 2014 och 2015 översteg de nivån för 2008.

Inkomster från investeringssparkonton har fram t.o.m. 2015 inte kommit att utgöra någon större del av de samlade inkomsterna av räntor och utdelningar. Åren 2014 och 2015 utgjorde de 4–5 procent av dessa samlade inkomster. Samtidigt var statslåneräntan mycket låg under dessa år vilket också ger en mycket låg räntesats vid beräkningen av schablonintäkten från dessa konton; för 2015 är räntesatsen bara 1,65 procent. Det ligger dock betydande och växande förmögenhetsvärden i dessa konton. I tabellens sista kolumn har vi

beräknat de kapitalunderlag som ligger bakom schablonintäkten. För 2015 är detta kapitalunderlag 236,8 miljarder kronor. Även om detta belopp är en blandning av stockar (behållningen under året) och flöden (inbetalningarna under året) är det betydande belopp som dessutom har vuxit snabbt på bara några år. Med en något högre räntesats kommer schablonintäkterna också att bli höga och kan då få en betydande inverkan på de beräknade inkomstskillnaderna. Dessa förmögenhetsvärden blev således inte föremål för beskattning vid omsättning av de värdepapper som placerats i dessa konton. Därför kan etableringen av denna sparform ha bidragit till att dra ned inkomsterna av realiserade kapitalvinster.

Tabell 2.4 visar även schablonintäkten av en annan sparform, nämligen investeringsfonder. Sådana har existerat under lång tid, men fr.o.m. 2012 har beskattningen flyttats från fondbolaget till individen och därmed kommit att ingå i inkomststatistiken.[50] Här har schablonintäkten vuxit från 1,8 till 2,3 miljarder kronor från 2012 till 2015.

Ytterligare ett exempel på förändring av reglerna kring kapitalinkomster som påverkar den uppmätta inkomstfördelningen är den schablonintäkt på uppskjutna realiserade kapitalvinster vid fastighetsförsäljningar som infördes 2009. Detta var en del av de skatteförändringar som skulle bidra till att kompensera för fördelningseffekter av den borttagna fastighetsskatten. Därför vore den mest heltäckande analysen av dessa förändringar att studera effekterna av hela detta paket av förändringar. Men här väljer vi att fokusera enbart på den schablonintäkt som infördes.

[50] Se prop. 2011/12:1 avsnitt 6.14 för närmare information om innebörden av dessa fonder och motiveringen till den ändrade beskattningsformen.

Tabell 2.4 **Totala inkomster av räntor och utdelningar 2000–2015, del därav som är schablonintäkter från investeringsfonder och investeringssparkonton (ISK) samt räntesatser och kapitalvärden för ISK**

Belopp i miljarder kronor, 2015 års priser; räntesats i procent

År	Totala inkomster av räntor och utdelningar	Varav schablonintäkt investeringsfonder	Varav schablonintäkt ISK	Räntesats	Kapital-underlag ISK
2000	42,5				
2001	41,6				
2002	41,0				
2003	37,2				
2004	37,3				
2005	38,7				
2006	55,2				
2007	73,7				
2008	91,3				
2009	70,3				
2010	66,3				
2011	79,9				
2012	93,6	1,8	0,7	2,4	29,7
2013	86,6	1,9	2,0	2,24	89,4
2014	95,8	2,1	5,4	2,84	190,5
2015	103,1	2,3	3,9	1,65	236,8

Källa: Skatteverket och egna beräkningar.

Innebörden av schablonintäkten är att 1,67 procent av det uppskjutna beloppet betraktas som inkomst och påförs individen som en schablonintäkt. Denna intäkt beskattas sedan med 30 procents kapitalinkomstskatt. I slutet av december 2014 uppgick de sammanlagda uppskovsbeloppen till 267,5 miljarder kronor vilket innebär en sammanlagd schablonintäkt på 4,5 miljarder varav 1,3 miljarder betalades i skatt (Skattestatistisk årsbok 2015). För den enskilde individen är den enda verkliga förändringen att skatten har stigit och på totalnivå har skatterna ökat med 1,3 miljarder. Om dessa skatter främst betalas av hushåll med höga inkomster har inkomstfördelningen utjämnats. Men i den officiella inkomststatistiken får dessa hushåll ett inkomsttillskott på netto 3,2 miljarder kronor varför de uppmätta inkomstskillnaderna stiger.

Dessa problem med schablonintäkt för uppskjutna realisationsvinster har vi dock kunnat belysa med de data som finns tillgängliga för oss i våra databaser. Vi har helt enkelt reducerat individens (och dennes hushålls) inkomster med schablonintäkten och bara låtit skatten vara kvar. Detta sänker Gini-koefficienten på den tredje decimalen och sänkningen av medelvärdet för den högsta decilgruppen i förhållande till medianen är också trivial. Beloppen är således för små för att ha någon betydelse för den övergripande inkomstfördelningen.

2.6.4 Slutsatser

Vår diskussion i detta avsnitt har visat på ett antal problem som uppstår då man vill tolka kapitalinkomster i den officiella inkomststatistik som svenska fördelningsanalyser bygger på. Ett första övergripande problem är att olika sparformer rent skattetekniskt behandlas mycket olika. Detta leder till att vissa sparformer ger kapitalinkomster i form av räntor eller utdelningar, andra i form av realiserade kapitalvinster, och ytterligare andra ger inte upphov till några kapitalinkomster alls utan till framtida pensioner som behandlas som förvärvsinkomster. Detta betyder att förskjutningar mellan olika sparformer påverkar statistikens innehåll. Under senare decennier har exempelvis avsättningar till privata pensionsförsäkringar försvunnit. I den mån som detta sparande, som således inte ger upphov till kapitalinkomster som registreras hos individen, har ersatts av sparformer som ger upphov till skattepliktiga kapitalinkomster för individen blir följden att statistiken ger en missvisande bild av ökad betydelse för kapitalinkomster. Man kan heller inte utesluta att den övergripande fördelningen av disponibla inkomster påverkas av förskjutningar mellan olika sparformer.

Ett andra övergripande problem är att båda typerna av kapitalinkomster, dvs. såväl räntor och utdelningar som realiserade kapitalvinster, bör mätas realt dvs. med beaktande av värdeminskningen av de bakomliggande förmögenhetstillgångar som gett upphov till kapitalinkomsterna. För räntor och utdelningar beskattas de nominella värdena varför det inte är möjligt att beräkna reala inkomster utan information om de bakomliggande förmögenheterna. Detta är en avgörande svaghet hos den svenska inkomststatistiken. Denna

svaghet delas dock med statistiken från andra länder, varför just länderjämförelser kanske trots allt inte påverkas så mycket.

För realiserade kapitalvinster är det möjligt med skatteregler som medger att inköpsvärdet hos den avyttrade tillgången får räknas upp med inflationen. Då är beskattningen real. Så var också fallet med fastigheter, som är den viktigaste källan till realiserade kapitalvinster, fram t.o.m. 1990. Därefter förändrades skattereglerna, vilket gjort att realiserade kapitalvinster sedan inkomståret 1991 innehåller en svårbedömd komponent av ”inflationsluft”. Vidare innebär borttagandet av en schablonregel som gällde 1991–1994 att sannolikt en ökande andel av den nominella vinsten togs upp som deklarerad inkomst. Till detta kommer att allemansfonderna under loppet av 1990-talet blev föremål för kapitalvinstbeskattning i allt större utsträckning. När detta sparande upphörde under 1998 övergick de troligen till andra former av fonder som var föremål för reguljär beskattning. Detta innebar också en ökning av de registrerade kapitalvinsterna i statistiken utan att det nödvändigtvis var frågan om en reell ökning.

Det har inte varit möjligt att med befintliga data kvantifiera dessa problem hos den befintliga inkomststatistiken. Det är möjligt att vissa av dessa problem är relativt stora, men det kan också tänkas att de inte är tillräckligt stora för att påverka den breda bilden av inkomstfördelningens utveckling. I vårt avslutande avsnitt kommer vi att diskutera våra analyser i ljuset av dessa problem. Där kommer vi också att diskutera vilken kompletterande information som skulle kunna belysa och lösa problemen och därmed öka trovärdigheten hos den svenska inkomststatistiken.

2.7 Sammanfattning och diskussion

Vi har studerat utvecklingen av fördelningen av disponibla inkomster i Sverige under perioden 1975 till 2013 med hjälp av SCB:s officiella inkomststatistik som i huvudsak hämtar sin information om inkomster och skatter från data som genererats av skattedeklarationerna. När vi med hjälp av dessa data undersöker kapitalinkomsternas betydelse för utvecklingen mot ökade skillnader i disponibel inkomst under den studerade perioden är det helt klart att dessa kan tillskrivas stor betydelse. Bidraget till det övergripande spridnings-

måttet Gini-koefficienten blir mycket tydligt när vi jämför perioden 1991–1995 med perioden 2009–2013. Gini-koefficienten ökade under denna period med 0,07–0,08 enheter vilket är en kraftig ökning som avsevärt minskade gapet mellan Sverige och de flesta andra europeiska länder. Av denna ökning kan drygt två tredjedelar hänföras till kapitalinkomsternas bidrag. Vår analys av inkomsterna för den högsta decilgruppen i förhållande till medianinkomsten bekräftar denna utveckling och det är sannolikt just toppens ökade inkomster i förhållande till mitten av fördelningen som ligger bakom den stigande Gini-koefficienten.

Det ökade bidraget till ökade inkomstskillnader från kapitalinkomster kan i sin tur till ungefär lika delar hänföras till realiserade kapitalinkomster och till räntor/utdelningar. Båda typerna av inkomster har således varit viktiga för utvecklingen mot de rapporterade större inkomstskillnaderna.

För perioden 2000 till 2013 kan vi i data identifiera utdelning från fåmansbolag bland räntor/utdelningar. Det är sådana bolag som kan ligga bakom ett inslag av inkomstomvandling då det är lönsamt för ägarna att överföra arbetsinkomster till utdelningsinkomster. För denna period ger utdelning från fåmansbolag ett mindre bidrag till Gini-koefficienten än övriga räntor och utdelningar. Vi finner också att båda typerna av kapitalinkomster har ökat sitt bidrag till Gini-koefficienten med ca 0,01.

En slutsats av dessa mönster är att inkomstomvandling hos fåmansbolag har haft en viss betydelse för inkomstfördelningens utveckling men är ingen huvudförklaring till att kapitalinkomsterna fått en ökad betydelse. Under perioden 2000 till 2013 finns lika stora bidrag från vardera realiserade kapitalvinster och övriga räntor/utdelningar.

En andra slutsats är att denna ökning av bidraget från fåmansbolagens utdelning bör ha en motsvarighet i minskat bidrag till inkomstskillnaderna från fåmansbolagens arbetsinkomster. Vi tolkar det ökade bidraget från fåmansbolagens utdelningar som en övre gräns på effekten på den samlade inkomstfördelningen. Mönstret är dock ett klart tecken på inkomstomvandling, något som också har stöd av andra studier som vi har diskuterat.

För att belysa den möjliga förekomsten av inkomstomvandling till följd av den duala beskattningen har vi också genomfört en länderjämförelse där utvecklingen i fem länder som infört dual be-

skattning jämförs med utvecklingen i sex länder som sedan 1970-talet haft enhetlig beskattning av förvärvs- och kapitalinkomster. Denna analys visar att ojämlikheten i disponibla inkomster utvecklades i stort sett lika i dessa båda grupper av länder men samtidigt att bidraget till denna ojämlikhet från kapitalinkomster ökade i länderna med dual beskattning, och detta särskilt i toppen av inkomstfördelningen. Även om vi inte kunnat genomföra statistiska tester av dessa mönster ger de en antydan om att dual beskattning ger upphov till inkomstomvandling mot inkomster av kapital.

Detta är således i ett sammandrag vad som följer från våra analyser av den svenska officiella statistiken för inkomstfördelning. Men vi har också betonat ett antal svagheter hos denna statistik som gör att dessa bedömningar blir osäkra. Dessa svagheter framstår när vi kontrasterar SCB:s inkomstbegrepp, som är starkt påverkat av skattetekniska regler, med ett mer principiellt baserat begrepp.

För det första är det troligt att det bidrag till stigande inkomstskillnader som statistiken tilldelar realiserade kapitalvinster inte motsvarar ökade skillnader i reala inkomster. Detta skulle då innebära att statistiken överdriver både ökningen av skillnader i real ekonomisk standard och det bidrag som kommer från just kapitalinkomster. Fram t.o.m. 1990 var beskattningen för den viktigaste formen av kapital (fastigheter) real i den meningen att det var den reala (realiserade) kapitalvinsten som togs upp som inkomst. En särskild tvåårsregel gav även ett slags inflationsskydd för vinster vid försäljning av värdepapper. Från och med 1991 har emellertid även nominella vinster blivit skattepliktiga, med ett skift uppåt till följd av en regelförändring från 1994 till 1995. Till detta kommer att realiserade kapitalvinster från allemansfonderna övergick till att bli skattepliktiga, men till en lägre skattesats än övriga kapitalvinster, under loppet av 1990-talet. När dessa sedan upplöstes 1998 är det troligt att de övergick till andra fonder där beskattningen var högre, dvs 30 procent. Innebörden av sådana förändringar är att de i statistiken registrerade kapitalvinsterna ökar utan att de bakomliggande vinsterna har ökat; vi ser en skenbar uppgång av inkomstskillnaderna i statistiken.

Det är värt att notera att dessa problem i första hand avser den statistik som brukar presenteras i Sverige. De länderjämförelser som presenteras av OECD och i studier baserade på data från Luxembourg Income Study (LIS) påverkas inte av dessa problem då dessa

undersökningar inte inkluderar realiserade kapitalvinster i sina inkomstmått.

För det andra finns flera problem förknippade med bidraget till ökande inkomstskillnader från räntor och utdelningar. I inkomststatistiken mäts dessa också i nominella termer eftersom det är de nominella inkomsterna som är skattepliktiga. Eftersom inflationen reducerar värdet på de bakomliggande förmögenhetstillgångar som ger upphov till räntor och utdelningar överskattar statistiken individens reala kapitalinkomster. Eftersom dessa inkomster är ojämnt fördelade överskattas också de reala inkomstskillnaderna.

Denna överskattning stiger med nivån på inflationen varför överskattningen rimligen har minskat över tiden. Eftersom nedgången i inflation är gemensam för de länder som vad gäller inkomstfördelningen brukar jämföras med Sverige är det därför möjligt att länderjämförelser av inkomstfördelningens utveckling inte påverkas så mycket.

Det finns dock ytterligare några problem kring tolkningen av dessa kapitalinkomster i den registerbaserade svenska inkomststatistiken. Ett problem har att göra med förskjutningar mellan olika sparformer med olika skatteregler. Precis som övergången från skattefria till skattepliktiga allemansfonder innebär problem för tolkningen av realiserade kapitalvinster innebär övergången från skattefria till skattepliktiga (och slutligen avvecklade) allemanskonton motsvarande problem för tolkningen av räntor och utdelningar.

En annan problematisk förskjutning mellan sparformer avser sådana som sker mellan sparformer som beskattas hos det förvaltande försäkringsbolaget till sparformer som beskattas av individen själv. I en grundläggande ekonomisk mening är dessa båda former för beskattning likvärdiga men de får helt olika konsekvenser när inkomststatistiken bygger på individers skattedeklarationer. Ett exempel avser avvecklingen av skatteavdragen för privat pensionssparande som skett under den studerade perioden och resulterat i minskade avsättningar till denna sparform. De medel som sparas på detta sätt (och fortfarande förvaltas för framtida pensionsutbetalningar) förvaltas av ett försäkringsbolag som betalar in gällande avkastningsskatt. Privat pensionssparande har över huvud taget inte gett upphov till några kapitalinkomster som beskattas av individen. Rimligen har nedgången i denna sparform lett till en förskjutning av sparandet som åtminstone delvis gett upphov till kapitalinkomster

och kapitalskatter som deklareras av individen och därmed blivit synliga i inkomststatistiken.

Ytterligare en problematik följer av att några sparformer skattemässigt hanteras genom att en schablonintäkt tillämpas på det sparade kapitalet. För både kapitalförsäkringar, som funnits länge, och investeringssparkonton, som funnits sedan 2012, är skatten 30 procent av en schablonintäkt som bestäms av en fastställd räntesats på det sparade kapitalet. Räntesatsen är knuten till statslåneräntan och är densamma oavsett den faktiska avkastningen. Den viktigaste skillnaden mellan sparformerna är att för kapitalförsäkringar hanteras skatteinbetalningen av försäkringsbolaget medan det är individen som deklarerar och betalar skatten för investeringssparkonton. Den förra sparformen ger således inte upphov till några inkomster eller skatter för individen i inkomststatistiken, medan den senare sparformen gör det. Detta är tämligen godtyckligt då sparformerna i en grundläggande ekonomisk mening är tämligen likvärdiga och goda substitut.

De olyckliga konsekvenserna för inkomststatistiken av schablonintäktsbaserade sparformer illustreras kanske bäst av konsekvenserna av den nyligen föreslagna höjningen av den schablonmässiga räntesatsen för dessa båda sparformer. För båda typerna av sparare innebär höjningen att skatten höjs, schablonintäkten ökar men den underliggande (brutto)avkastningen av sparandet är detsamma. Om vi utgår från det rimliga antagandet att båda typerna av sparare är höginkomsttagare så kommer de verkliga disponibla inkomsterna som avgör den ekonomiska standarden att utjämnas. Men för spararen med kapitalförsäkring kommer detta inte alls att märkas i inkomststatistiken då dessa inkomster inte skattedeklareras av individen. För spararen med investeringssparkonto kommer inkomststatistiken att registrera ökade disponibla inkomster trots att de underliggande disponibla inkomsterna minskar. Skälet är att denne sparare rent skattetekniskt tillskrivs en ökad nettoinkomst som uppgår till 70 procent av den höjda schablonintäkten.

Frågan är hur allvarliga dessa dataproblem är. Det har inte varit möjligt för oss att närmare undersöka konsekvenserna av problemen då det är oklart om det ens skulle räcka med att få tillgång till allt deklarationsmaterial som ligger bakom databasen i HEK. Det framstår som särskilt komplicerat att undersöka konsekvenserna av den utfasning av det privata pensionssparandet som ägt rum under en

längre tid och som fortfarande pågår i och med att det fortfarande betalas ut pensioner från tidigare sparande. Här är ett tillkommande problem att detta sparande har omfördelat inkomster över tiden så en granskning skulle kräva både longitudinella data och ett longitudinellt perspektiv på inkomstfördelningen.

Det är möjligt att konsekvenserna av de problem som vi har identifierat och diskuterat trots allt är begränsade. Det är också viktigt att påpeka att inkomstdata för mätning av inkomstfördelningen aldrig kan bli helt perfekta. Empirisk fördelningsanalys kan aldrig bli en exakt vetenskap. Det är viktigt med ett pragmatiskt förhållningssätt till inkomstdata precis som till annan ekonomisk statistik. En rimlig gissning är att de problem vi har diskuterat är allvarligare för bedömningar av toppinkomster och toppinkomsternas relation till medianinkomsten är för bedömningar av låga inkomster i förhållande till medianen. Frekvensen låga inkomster i förhållande till medianinkomsten är den gängse definitionen av relativ fattigdom.

Men det är viktigt att kunna övertyga skeptiker om att konsekvenserna är begränsade och att data ger en rimlig bild av den långsiktiga utvecklingen. Det behövs en allmän tilltro till fördelningsstatistiken. Det är tveksamt om det är möjligt att upprätthålla en rimlig tilltro till denna statistik om en uppmärksammad politisk åtgärd som höjd schablonintäkt för investeringssparkonto, som syftar till att utjämna inkomsterna och med stor säkerhet också har sådana effekter, i statistiken kommer att leda till ökade inkomstskillnader.

Vår avslutande fråga är då vad som behöver göras för att förbättra situationen. Här kan det vara meningsfullt att skilja mellan vad som behövs för att skapa en mer trovärdig och robust statistik för framtiden och uppgiften att bedöma ifall den historiska statistiken trots allt ger en rimlig bild av utvecklingen i Sverige. De kompletteringar av statistiken som behövs för att förbättra den framtida statistiken är i allt väsentligt desamma som krävs för en separat statistik över förmögenhetsfördelningen. Många bedömare har under senare år framfört krav på en svensk förmögenhetsstatistik. Argumentet har då varit att förmögenhetsfördelningen är av intresse i sig. Vårt argument är att förmögenhetsstatistik behövs för att beräkna kapitalinkomster på ett principiellt rimligt sätt. Vi har således ett ytterligare argument för en sådan statistik.

En första åtgärd är att även sparande som skattemässigt hanteras av försäkringsbolag inkluderas i individens inkomst. Privat pensionssparande har varit – och är delvis fortfarande – en sådan sparform liksom kapitalförsäkringar. Räntor/utdelningar samt värdeförändringar skall tillskrivas den sparande individen som en del av dennes disponibla inkomst.

En andra viktig åtgärd är att det går att räkna om nominella ränteinkomster på olika sparkonton till reala räntor. Detta kräver uppgifter om de bakomliggande förmögenhetsvärden som finns på sådana konton då det är dessa som tappar i värde vid inflation.

Uppgifterna att bedöma svagheter i den historiska statistiken och lämna konkreta förslag till förbättringar av den framtida statistiken överlappar på många sätt och skulle lämpa sig för en utredning som får möjlighet att tillsammans med SCB arbeta med den inkomst- och förmögenhetsstatistik som skapas av det svenska skattesystemet.

Referenser

Alstadsaeter, A. och M. Jacob (2012a), *Income Shifting in Sweden – An Empirical Evaluation of the 3:12 Rules*, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) Rapport 2012:4, Fritzes Förlag, Stockholm.

Alstadsaeter, A. och M. Jacob (2012b), ”3:12- reglerna har blivit för generösa och används för skatteplanering”, *Ekonomisk Debatt* årg. 40, nr. 8, s. 5–12.

Alstadsaeter, A. och M. Jacob (2016), “Dividend Taxes and Income Shifting”, *Scandinavian Journal of Economics* 118, s. 693–717.

Alstadsaeter, A., M. Jacob och R. Michaely (2017), “Do Dividend Taxes Affect Corporate Investment?”, *Journal of Public Economics* 151, s. 74–83.

Andersson, K. (1991), ”Realisationsvinstbeskattningen av egna hem”, *Ekonomisk Debatt* årg. 19, nr. 5, s. 430–438.

Björklund, A. och M. Jäntti (2011), *Inkomstfördelningen i Sverige*, SNS Välfärdsrapport 2011, SNS förlag.

Cowell, F. A. och C. V. Fiorio (2011), “Inequality Decompositions. A Reconciliation”, *The Journal of Economic Inequality* 9, s. 509–528.

Edmark, K och R. H. Gordon (2013), “The Choice of Organizational Form by Closely-Held Firms in Sweden: Tax Versus Non-Tax Determinants”, *Industrial and Corporate Change* 22, s 219–243.

Expert Group on Household Income Statistics (The Canberra Group) (2001), *Final Report and Recommendations*, Ottawa.

Expert Group on Household Income Statistics (The Canberra Group) (2011), *Handbook on Household Income Statistics*, Geneva: United Nations Economic Commission for Europe.

Mookherjee, D och A. Shorrocks (1982). “A Decomposition Analysis of the Trend in UK Income Inequality”, *The Economic Journal* 92, s. 886–902.

Shorrocks, A. (2013), “Decomposition Procedures for Distributional Analysis: A Unified Framework Based on the Shapley Value”, *Journal of Economic Inequality* 11, s. 99–126.

Shorrocks, A. (1982), “Inequality Decomposition by Factor Components”, *Econometrica* 50, s. 193–211.

Johansson, D, M. Stenkula och G. Du Rietz (2015), "Capital Income Taxation of Swedish Households, 1862–2010", *Scandinavian Economic History Review* 63, s. 154–167.

Jäntti, M., J. Pirttilä, och H. Selin (2015), "Estimating Labour Supply Elasticities Based on Cross-Country Micro Data: A Bridge Between Micro and Macro Estimates?", *Journal of Public Economics* 127, s. 87–99.

Järliden-Bergström, Å.-P., M. Palme och M. Persson (2010), "Beskattning av privat pensionssparande", Rapport till ESO 2010:2.

Lopez-Laborda, J., J. Valles-Gimenez och A. Zarate-Marco (2018), "Income Shifting in the Spanish Dual Income Tax", *The Journal of Applied Public Economics* 39, s. 95–120.

Piketty, T. (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, Cambridge, MA: Harvard University.

Pirttilä, J. och H. Selin (2011), Income Shifting within a Dual Income Tax System: Evidence the Finnish Tax Reform of 1993", *Scandinavian Journal of Economics* 113, s. 120–144.

Roine, J. och D. Waldenström (2011), "On the Role of Capital Gains in Swedish Income Inequality", *Review of Income and Wealth* 58, s. 569–587.

Roine, J. och D. Waldenström (2015), "Long-run Trends in the Distribution of Income and Wealth", i Atkinson, A. B. och F. Bourguignon (red.) *Handbook of Income Distribution,* vol. 2A, Amsterdam: North-Holland.

SCB (2016), "Övergång från urvalsbaserad till totalräknad inkomstfördelningsstatistik", Hushållens Ekonomi, Bakgrundsfakta 2016:1.

Sorensen, P. B. (2005), "Dual Income Taxation: Why and How?", *FinanzArchiv* 61, s. 559–586.

Appendix

Dekompononering av Gini-koefficienten i olika inkomstslag

Ett vanligt syfte med studier av inkomstfördelning är att analysera vad det är som driver eller förklarar fördelningen och dess förändringar. Vissa studier fokuserar också på skillnader mellan länder ett särskilt år. Vårt fokus gäller dock drivkrafterna bakom förändringarna över tiden. Ansatserna kan grovt delas in i *dekomponeringar* och *kontrafaktiska analyser*. En dekomponering går ut på att dela in inkomstfördelningsmåttet i olika beståndsdelar och studera den relativa storleken i varje term. Dekomponeringar kan göras dels med avseende på studiepopulationens sammansättning (t.ex. hushållstyper, regioner eller åldersgrupper), dels med avseende på inkomsternas olika komponenter (t.ex. marknadsinkomster, skatter och transfereringar).[51] Kontrafaktiska analyser försöker i stället mäta en faktors inverkan på fördelningen genom att jämföra den faktiska fördelningen med en tänkt fördelning där den aktuella faktorn har förändrats på ett sätt som avviker från det faktiska.

Kontrafaktiska analyser har den fördelen att forskaren specificerar en tydlig kontrafaktisk situation som jämförs med den faktiska. Ett enkelt exempel skulle utgå ifrån, säg, fördelningen av arbetsinkomst, och lägga till ett inkomstslag efter det andra och registrera hur, säg, Gini-koefficienten förändras vid varje steg, ända upp till disponibel inkomst. Forskaren ställer då (ofta implicit) den kontrafaktiska frågan: hur mycket ojämlikhet skulle vi ha om hushållen enbart hade arbetsinkomster (+ kapitalinkomster; + transfereringar; - skatter). Problemet med denna ansats är att, om det finns mer än ett inkomstslag som studeras, ordningen i vilken inkomstslagen läggs till påverkar resultaten, dvs. hur mycket ojämlikheten ändras när ett inkomstslag adderas.[52]

En dekomponering låter forskaren mäta hur viktig en given faktor är för hela inkomstfördelningen, men säger inget om vad som skulle hända om komponenten eliminerades. Vi fokuserar här på den disponibla inkomstens olika inkomstslag och Gini-koefficienten.

[51] Se Mookherjee och Shorrocks, (1982) och Shorrocks, (1982). Dessa ansatser granskas på ett enhetligt sätt i Cowell och Fiorio (2011) och Shorrocks (2013).
[52] Detta kan i och för sig lösas genom att upprepa analysen för alla olika ordningar och för varje faktor beräkna medeltalet över bidragen (se Shorrocks, 2013).

Disponibel inkomst Y är identiskt lika med summan av sina K delkomponenter (vi mäter skatter som negativa inkomster):

$$Y \equiv \sum_{k=1}^{K} Y_k \qquad (1)$$

Gini-koefficienten i sin tur kan uttryckas i termer av kovariansen av den disponibla inkomsten, inkomstrangen i fördelningen $r = 1 - F(Y)$, där $F(Y)$ är fördelningsfunktionen för disponibel inkomst, samt μ som är medeltalet för den disponibla inkomsten.

$$G = \frac{2\,\mathrm{Cov}[Y,r]}{\mu} \qquad (2)$$

Ett sätt att dekomponera Gini-koefficienten är att använda (1) och (2) och skriva:

$$G = 2\sum_{k=1}^{K} \frac{\mu_k}{\mu} \frac{Cov[Y_k, r]}{\mu} \qquad (3)$$

Nu är Gini-koefficienten formulerad som en summa av K komponenter vilka i sin tur består av inkomstslagets andel av den totala disponibla inkomsten och en term, ofta kallad en pseudo-Gini-koefficient eller koncentrationskoefficient, som uttrycker hur högt korrelerad inkomstslaget är med inkomstrangen i den disponibla inkomstens fördelning. Divideras termerna med Gini koefficienten för disponibel inkomst mäter dessa relativa komponenter hur stor andel av den totala Gini-koefficienten som kan hänföras till det k:te inkomstslaget.

Denna dekomponering ger en bild av Gini-koefficientens struktur, men utgör inte någon kontrafaktisk analys. Ett skäl till detta är att varje term i summan innehåller kovariansen mellan inkomstslaget och inkomstrangen i fördelningen av disponibla inkomster; om vi skulle eliminera ett inkomstslag skulle förstås också enheternas inkomstrang förändras.

Ett annat problem som i vårt aktuella fall kan vara speciellt problematiskt är att kovariansen ovan är ett linjärt mått. Det är således tänkbart att ett inkomstslag är viktigt i toppen och botten på fördelningen, men inte i mitten. Detta kan få till följd att kovariansen mellan rangen och komponenten är noll trots att inkomsten i fråga är ojämnt fördelad i fördelningen.

För att fånga upp möjligheten att inkomstslagen kan vara olika viktiga i olika delar av fördelningen har vi i denna rapport valt att komplettera dekomponeringen av Gini-koefficienten med en annan, mer informell, ansats. Vi delar befolkningen i decilgrupper och studerar såväl den disponibla inkomstens medeltal inom decilgruppen som medeltalet för varje inkomstslag i gruppen. Notera här att inkomstidentiteten (1) gör att den disponibla inkomstens medeltal i en decilgrupp är lika med summan av medeltalet för varje inkomstslag inom decilgruppen. Vi relaterar dessa decilgruppsmedeltal till medianen av den disponibla inkomsten i hela befolkningen. Skälet till att vi väljer medianen i stället för medeltalet är att medianen är mindre känslig för stora avvikelser och speciellt för förändringar i toppen av fördelningen.